

23340

923

398.5

L-12

1912

0102

398.544
1-12

Լ. Ա. ԱՌՇՆՈՒԳՈՅ

Բարոյաբան Աղածներ

ՈՒ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
Ն. Չ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Վ. Ա.

Ե Ձ Բ Ե Ե Ե

Ի Զ Մ Ի Բ
ՏՊԱԳՐ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ
1912

398.5

my 1-12

73

===== Լ. Ա. ՈՒՇԵՆՈՒԲՈՅ =====

Բարոջապան Առածներ

||

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՔԱՐԳՍԱՆԵՑ

Ն. Ն. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Կ. Ս.

(16268)

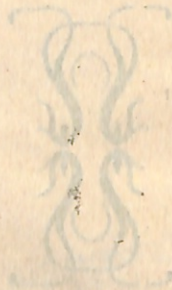

3/884-42

ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

14984-58

ԼԱ ՌՈՇՖՈՒԲՈՅ

ԵՒ

Ի Ր ԱՌԱՇՆԵՐԸ

Լա Ռոշֆուքոյ (La Rochefoucauld)՝ քաղաքի մը անունն է, Ֆրանսայի հին երկիրներէն Անկումուայի (Angoumois), որ այսօր Շարանթ (Charente) եւ Տորսոներ (Dordogne) գաւառներուն մէջ մէկ մասը կը կազմէ:

Այդ քաղաքին անունը տրուած է Ֆրանսայի հռչակաւոր գերդասաններէն մէկուն, որու ամէնէն ծանօթ անդ անն է Ֆրանսուա, զուրս Լա Ռոշֆուքոյի:

Յիշեալ դուրսը 1613 ին ծնած եւ 1680 ին մեռած է: Իր ընտանեկան դիրքին բերումով պզտիկութենէ զինուորական ասպարէզը մտաւ, Լուզովիկոս ԺԳ. ի անչափահասութեան միջոցին ծագում առնող Պարասիկի (La Fronde) ներքին պայքարներուն (1618 - 1653) մասնակցելով թէեւ կասարեց կաշտուր գեր մը, բայց հետագայ եղած կեցիւններուն եւ Կարդինալ Բիշօփի ու Մազարէնի դէմ սարքուած դաւերու մէջ անյաջողութեան մատուցելով, ուժասպառ եւ զժգոհ վիճակի մէջ քաշուեցաւ իր զրդեակը, ուր տասը տարուան միջոցին գրի առաւ իր Յիշատակարանը (Mémoires):

Սոյն Յիշատակարանի հասածները՝ հաւասարեարանութեան եւ իմաստասիրութեան տեսակէտով թէեւ չեն հաւասար Յուլիոս Կեսարի գրածներուն (Commentaires), բայց կը կրեն ինչ ինչ նշաններ, որոնք ցոյց կուտան թէ գանոնք գրողը զուրկ չէր խրոնիստիկոսութենէ:

Արդարեւ, Լա Ռոշֆուքոյ շնորհաւորելի է, եւ ի Բիշօփի, իր կասաղի Թշնամիին մահուան առթիւ անոր արժանիքը ճանչնալով կը գրէ հետեւեալ տողերը. որոնք կը կազմեն բուն իսկ Պարսութեան վճիռը, «Անոր անհետացումը՝ շատ վնասակար եղաւ Տէրութեան... Մտազիրներու այնչափ մեծութեան եւ գանոնք գործարհելու այնքան ճարտարութեան առջեւ պարտաւոր են լուրջ բոլոր մասնաւոր չարայուշութիւնները»:

Լա Ռոշֆուքոյ յիտեն տարին քոյրած էր երբ սկսաւ դարձեալ երեսիլ բարձր ընկերութիւններու մէջ, գրական արտաբերութիւններով կը յուսար գտնել ինչ որ չէր կրցած ձեռք բերել զինուորական եւ քաղաքական ասպարէզներու մէջ:

g

Ամէնէն աւելի կը յաճախէր Սապրի մարտիրոսին սրահը, որ սեր յարարեալութիւններ և բարեկամութիւններ հաստատած էին նաեւ Տիկիւն Սեպիւնէ: Եւ Լա Ֆայէթի կոմսուհին:

Այս վերջինը՝ իր գրուածներուն մէջ Լա Ռոշֆուրայի նկատմամբ կ'ըսէ թէ «Անիկայ իր միտքը ինծի տուաւ, եւ ես անոր սիրքը վերամտրողեցի»:

Լա Ռոշֆուրայ այդ ընկերակցութեան մէջ յաշտողեցաւ իր անուամբ արտադրել քանի մը երկասիրութիւններ, որոնց մէջ գլուխ գործոց կը համարուին Առամները (Maximes. 1665):

Լա Ռոշֆուրայ Յրամայի դասական միտման հեղինակներու եւ նշանաւոր բարոյախօսներու կարգը անցած է գլխաւորաբար իր սրբագրեալ Առամներով, որոնք թիւով հինգ հարիւր քան ունի նաեւ:

Լա Ռոշֆուրայ իբրեւ մտակող կը զգած է մանրամասն վերլուծումի շարեւեմութեան հետ միացնել ճշգրիտ եւ հակիրճ ձեւ մը: Առամներու ղճը՝ պարզ ու միանգամայն կորովի է, ներքին եւ միևնոյն ժամանակ մեկին:

Լա Ռոշֆուրայ կը պահանջէր բարոյախօսներու այն դասակարգին, որոնց գործն է գլխաւորաբար իրենց դարուն եւ ապրած տեղերուն մէջ, ու երբեմն ամէն առնելու եւ ամէն տեղ ընդհանրապէս սիրով բարբերել նկարագրել, ինչ որ քրտն են հիմերէն Քէտիւրաս (374 - 286 Ն. Ք.) եւ նորերէն Լա Պրիլէր (1635 - 1696), եւ ոչ թէ այն դասակարգին, որոնք ճշմարիտ բարոյագիտութեան ընկան եւ բանական սկզբունքները հետազօտելով՝ գովելի բարբերու եւ յանձնարարելի վարքերու հասար կանոններ կը հաստատեն, ինչ որ կատարած են հիմերէն Պլատոն (Մ. 387 Ն. Ք.) եւ նորերէն Բանթ (1724 - 1804):

Առամները՝ թէև շարադասութենէ զուրկ են, բայց կայ գաղափարի միութիւն մը, որ կը սիրէ անոնց ամբողջութեան վրայ:

Լա Ռոշֆուրայ՝ իր այս երկասիրութեան մէջ խորամասկանց ոգի մը ներկայացնելով մէկտեղ մարդկային բոլոր զգացումները, խորհուրդներն ու գործերը կը վերագրէ անձնասիրութեան, կասկածողութեան վերջապէս շահախնդրական ձգտումներու: Առամներէ մէկուն մէջ կըսէ. «85.— . . . միայն շահախնդրութիւնն է որ մեր բարեկամութիւնը առաջ կը բերէ. . . »: ուրիշ առածով մը անվերապահ կը յայտնէ թէ «171.— Առաքինութիւնները կը կորսուին շահու մէջ, ինչպէս գետերը խորատոյգ կը լրան ծովու մէջ»:

Այսպէս, Առամներու հեղինակը գործնականէ աւելի գննա-

կան կարողութիւնով օժտուած էր, ամէնէն աւելի ասպնական գործերու եւ վեհանան երեւոյթներու սակ պահուած կապով եւ սնափառ հաշիւները մանաւոր կերպով իր ուշադրութիւնը գրաւած էին, ժամանակի եւ միջավայրի անցքերն ալ շատ ծանայած էին զինք ճանելու տեսակ մը յուսկետութեան, որովհետեւ զերծ մնալ ոչ Մոնթէյնը, ոչ Փասքալ եւ ոչ ալ դարուն սրբական հեղինակները:

Ասկէ զտ, Առամները՝ մեծ մասով եւ անզգայաբար փոխառուած կամ ներշնչուած են հին եւ նոր մտեցնալիքներէ եւ ժամանակակից հեղինակներէ: Էստն Տրէյֆիս - Պրիլէր իր «Լա Ռոշֆուրայի Առամներու Բանայի» անուն գրական - բարոյական ուսումնասիրութեան մէջ մէկիկ մէկիկ ցոյց տուած է ինչ որ անոնց մէջ կը համեմատին նախորդներէ, Սենեկայի, Արիստոտելի, Մոնթէյնի եւ Փիլէր Շարանի խորհածներուն, Պարֆի միտնութիւններուն եւ նոր միտնութիւններուն եւ ուրիշ հին մտեցնալիքներու գրածներուն, Փոր - Բուայալի հաւարածներէ եւ ժամանակակից հեղինակներէ, Քալիէրի, Շըվրոյի, Բոնէլլի, Փասքալի, Լըվէլլի, Տէրարթի եւ այլնի գործերէն ընտրուած մտերուն:

Այսպէս ոչ թէ միայն հանձարեղ մտեցնալիքներն ու բարոյախօսները, այլ նաեւ ամէն դասակարգէ հասարակ ժողովուրդներն ալ կը սիրեն մէկ կողմն հին եւ սովորական առամները պատշաճ ամօր կրկնել, եւ միւս կողմէ՝ քիչ շատ կոկիկ առութիւններով վնասական մեղերու վերածել իրենց փորձառութեան եւ գննութեան արդիւնքը, ինչ որ կ'ապացուցուի ինաստասիրական, բարոյական, ժողովրդային եւ այլն առամներով: որոնք շատ պարագաներու մէջ իբրեւ դիւրբարներէի թերազրութիւններ կուտնան գործնական բազմապիսի օգտակարութիւններ:

Արդարեւ տեսական առամները՝ թէև զանազան պարագաներու մէջ կ'ենթարկուին անխուստիելի բացառութիւններու, բայց կիրառութեան մէջ շատ անգամ իբրեւ գործելու յարմարագոյն կանոններ, հրատարիչ ձեւերու սակ խոստով ոչնչորսութիւններու հանգամանքով միտքերու առջև կը ներկայանան եւ զգալու շարժառիթներ, խորհելու տարբեր եւ գործելու սկզբունքներ կը հաղթանակեն ու երբեմն անոնց մէկ քանին մինչեւ անգամ բազմախոս վէպերէ աւելի կարգեն:

Այս եւ ուրիշ նկատումներով հայերէնի Թարգմանած էի յիշեալ առամները, որոնց հարիւր երեսուն հինգ հասր միայն կարելի եղաւ համառօտ առաջարկելով մը հրատարակել «Ա. Մամուլ» 1908 տարուան եղամեսաց երկու պրակներուն մէջ:

Ներկայիւ : կուգամ սոյն գրքոյկին մէջ ամփոփել այդ առաձններու ամբողջութեան հետ նաեւ անոնց վրայ էմիլ Տէշմեկի ուշագրաւ մէկ ուսումնասիրութեան թարգմանութիւնը :

Եթէ ասոնք քիչ շատ ընդունելութեան արժանանան, կը փափաքիմ Հայ ընթերցողներուն ներկայացնել Մ. Կիլոյոյի աւելի ընդարձակ ուսումնասիրութիւններն ալ :

Արդ, կը մնայ ազնիւ ընթերցողներու ուշագրութեան յանձնել հետեւեալ դիտողութիւնները, որոնք Հեղինակին նախասիրութիւններուն եւ վճիռներուն վրայ կրնան որոշ գաղափար մը տալ եւ ծառայել զանոնք հիմնովին ըմբռնելու եւ օգտակար կերպով դասելու :

Նախ՝ Հեղինակը իր վճիռներուն մէջ թէեւ շատ անգամ իրաւունք ունի, բայց զգացումները կամ զործերը շատ անձուկ կապերով միացուցած՝ իր բանասէտները չտիպանց կ'ընդհանրացնէ, օրինակի համար, ներելի չէ ըսել թէ երախտագիտութիւնը կը ծնի միշտ նորանոր բարեարութիւններ ձեռք բերելու քաղձանքէն, կամ անկեղծութիւնը միշտ մըն է միայն ուրիշներու զովեսին կամ բարեկամութեան արժանանալու եւա չն :

Երկրորդ՝ հակառակ Հեղինակիս պնդումներուն, կան բնագրային զործեր, որոնք ամէն տեսակ խորհրդածութիւնէ եւ հաշիւէ խոյս կուտան Ասկէ զոտ յաճախ կը տեսնուի որ պարտականութիւնը կամ առաքինութիւնը շատ աւելի բարձր նկատումներ ունին քան նիւթական կամ անձնական շահու ակնկալութիւնը, այնպէս որ բարեսիրութիւնը կարելի չէ միշտ խտանել եւ շփոթել ուսմական անձնասիրութեան հետ :

Երրորդ՝ վերջապէս եթէ ամէն կողմ ետամուտիւն տրուի, եւ ոչ մէկ անձ պիտի խաբուէր, հետեւաբար անօգուտ պիտի ըլլար զայն առաքինութեան երեւոյթով այլակերպեր :

Լա Ռոշֆուքոյ՝ եղած դիտողութիւններուն վրայ վերջէն ինքն ալ գրալով թէ իր վճիռները չափսգանցուած են, ուրիշ գրութիւններու մէջ աշխատած է անոնց ստատկութիւնը մեղմել եւ սխալները ուղղել :

Ինչպէս որ Առ սմիւր : Լ Հեղինակը կարեւորութիւն տուած է ճշմարտաբար անձերու բանաւոր աւարկութիւններուն, նոյնպէս ներկայ թարգմանութեան մասին բարեմիտ դիտողութիւնները սիրով ընդունելու պատրաստ է այդ Առաձնները հայերէնի վերածողն ալ :

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԷՄԻ. ՏԷՇՄԵԿԻԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լ. Ա. ՌՈՇՖՈՒՔՈՒՄ ԳՐԱԾ

Առաջին ակնարկով որչափ ալ վնասեցուցիչ երևան, Լա Ռոշֆուքոյի Առաձները, թէ՛ ընդունուին եւ թէ՛ մերժուին, մտածութիւնը կը գրգռեն եւ զայն կը բեղմնաւորեն, շատերը կան որ ընդլայնուելով գրքի դրուխ ու թերեւ հասոր մը կրնան կազմել :

Առնենք, եթէ կուզէք, հետեւեալը, որ կը թուի տեղի տալ կամ դուռ բանալ խօսակցութեան :

«(404) Մեր գործողութիւնները կը նմանին բռնաշանգերու, զոր ամէն ոք կը վերլնծայէ այն բանին, որ իրեն հաճելի է» :

Այս առիթը, որ մասնաւոր ուշագրութիւն գրաւելու բացատրիկ հանդամանք մը ցոյց չեն տար, եթէ քիչ մը խորհուի, իրենց մէջ կը պարունակեն տեսական եւ գործնական բարոյականի ամբողջ ուսումնաբանութիւն մը : Վստահ եղիք, սիրելի ընթերցող, այդ ճառը չպիտի գրեմ, բայց կ'ուզեմ ասպացուցանել թէ կարելի է մատեան մը յօրինել օգուտ քաղելով կամ եղբակացութիւններ հանելով այդ երկու տողէն :

Նախ՝ Լա Ռոշֆուքոյ ի նշ ըսել կ'ուզէ այս բռնաշանգերով. — եթէ չեմ սխալիր, հետեւեալը :

Մարդկային կեանքի մէջ գործերն են որ աչքի տակ կը գտնուին եւ կ'երևան, մինչդեռ դիտաւորութիւնները անտեսանելի են ու չեն երևար, եւ դիտաւորութիւնն է որ կուտայ գործին իր դրոշմն ու արժէքը :

«Այն որ, կ'ըսէ իւր Պրիւէթը երկու եղանակներու յատուկ և զատ զատ յարկաբաժիններով կառուցուած ապարանքին մէջ իր բնակարանը կը թողու և կուգայ իւր ընտանիքը մը մէջ կը սրահի, համեստութեան մը չէ որ կը հետեւի, ուրիշ մը, որ իր նուրբ ձեռք սահելու համար զինի գործածելէ կը քաշուի և սրահը կերակուրով մը կը գոհանայ, սակաւապէտ կամ ժուժկալ մը չէ, երբորդ մը՝ որ ազգաւ բարեկամի մը տուած գլխացաւութենէ չկրնայով ազատիլ, վերջապէս անոր կուտայ նպատակ մը, կ'ըսեն թէ իր հանգիստը ծախու առու, բայց երբեք զայն առատաձեռն չեն անուաներ. միայն չարժանիքն է որ արժանիք կուտայ մարդկային գործերուն, և անշահախնդրութիւնն է որ զայն կատարելութեան կը հասցնէ» :

Այսպէս չարժանիքով կը դատեն գործը. օրինակի համար, բարիք և երախտիքի նկատմամբ Ռուսո կ'ըսէ թէ «Միայն զիտաւորութիւնն է որ կը պարտաւորէ, և այն որ կողտուի բարիքէ մը, զոր միայն ևս անձիս ընել կ'ուզեմ, պարտաւոր չէ ու է կերպով ինձի երախտագէտ ըլլալու» :

Բայց քանի որ զիտաւորութիւնները անտեսանելի են, ինչպէս կարելի է հասկնալ գոնոնք առանց սխալի գնահատելու համար. պէտք է որ կարողանայինք ուրիշի ներքին խորհուրդներուն թափանցել, և ասիկայ անկարելի է, ուրեմն հարկ է գոհանալ վարկածներով :

Ամէն մարդ իր ընտրած եղանակով կը վարկանէ, ու է գործի մը չարժանիքները իւրաքանչիւր ոք կ'ենթադրէ այնպէս, ինչպէս գուարճութեան համար հաւաքուած ընկերներու քով կ'աշխատի լեցնել այն տողերը, որ բաց ձգուած են և կ'ուզողուն բռնայան դերու. երեւակայութիւնները սրչափ վատին, նոյնչափ տարբեր բաներ կը գրեն այդ յանգերու վրայ, ինչպէս

նաև այդ գործի նկատմամբ նոյնչափ զանազան կարծիք կը յայտնեն : Ամէն մարդ իր միտքը կը բանեցնէ այս բռնայանդերուն վրայ, որոնք նոյն են ամէնուն համար, միայն անոնց աւելցուած խորհուրդները, կերտուած ստանաւորներու նիւթը, գոյնը, չափը կը զանազանին յանձուեն :

Կը յիշեմ լսած ըլլալս թէ յանկարծախօս էօժէն արժարատէլ միենոյն բռնայանդերու վրայ հետեւալ երկու նիւթերը խօսած և գրած է իրարու կռնէ :

«Իւլլօայի Ս. Յովհաննէսի առումը» և «Բարեկենդանի խնդրութիւնները». առաջին ստանաւորին համար յանգերը վերէն վար, և երկրորդին մէջ վարէն վեր կը գործածէր. ուրեմն այդ բռնայանդերը կը յարմարցնէր ո՛չ թէ միայն իրեն այլ և հասարակաց հաճելի եղած կերպով :

Այսպէս մենք ալ ուրիշի գործերու նկատմամբ նոյնը կ'ընենք. ամէն ոք գոնոնք կը վերադրէ ո՛չ թէ միայն իրեն, այլ և մեծամասնութեան հաճելի երեցող զիտաւորութիւններուն, վասն զի պէտք է սա ալ նշանակել որ չարժանիքներու մասին ոչ թէ միայն այս ինչ կամ այն ինչ բանը կը նախադատեն իրաւամբ կամ յանիրաւի, այլ նաև միշտ անկեղծօրէն կամ ճշդիւ չեն ըսեր ինչ որ կը կանխադատեն : Բան մը կը խորհին և կ'ըսեն ուրիշ բան մը, երբ պատահամար լաւ ենթադրութիւն մ'ալ ունենան, զարձեւալ շատ անգամ դէ՛ կը խօսին միմիայն յարմարելու համար հանրային կարծիքին :

Շանֆոր ակը մը հետեւալը կը պատմէ. «Տ. Թ. որ մը ինձի կ'ըսէր թէ ընդհանրապէս ընկերութեան մէջ երբ մարդ ու է պարկեշտ, ազատաբարոյ և արիկան գործ մը կատարէ արժանապայել, այսինքն շատ ազնիւ չարժանիքով մը, պէտք է որ այդ գործը կա-

տարողը ուրիշներու նախանձը մեղմելու համար, զայն վերագրէ նուազ պարկեշտ և աւելի ուսմիական շարժառիթի մը» :

Ասով մէկտեղ, մարդիկ շատ անգամ աւելի բարեմտութեամբ կը խորհրդածին, իր անձին համեմատ դասելով ուրիշը :

Ուրեմն գործը տեսակ մը հանելուկ է, զոր լուծել կուզեն հետաքրքիրները. բայց այս հանելուկը յաճախ կ'ունենայ բազմապիսի մեկնութիւններ, որոնց ամէնքն ալ զանազան աստիճաններով կը պատշաճին, և հետաքրքիրներէն իւրաքանչիւրը սովորաբար անոնցմէ միայն մէկը կը փնտռէ կամ միայն մէկը կ'ընդունի: Այդ գործը ոմանք կը վերագրեն շահու, ոմանք հաճոյքի, ոմանք բնազդի, ուրիշներ, որ սակաւաթիւ կ'ըլլան, պարտականութեան ու անձնութեան:

Օրինակ մը կրնայ լուսաբանել բոլորը, ամէնէն աննշանը պիտի ըլլայ ընտրելագոյնը. ազատեցիր անձ մը, որ պիտի կորսուէր հուրի կամ ջուրի մէջ, ինչպէս որ կ'ուզէք: Նոգ չէ, աճաւասիկ գործ մը:

Ի՞նչ էր այդ գործին շարժառիթը. նախ պիտի հարցնեն թէ ո՞ր դասակարգի կը պատկանի այդ անձը, այսինքն էրիկ թէ կնիկ մարդ է, և ենթադրելով որ կնիկ մարդ է, պիտի հարցնեն թէ երիտասարդուհի և սիրուէն է, և գարձեալ ենթադրելով որ, ո՛չ երիտասարդուհի և ո՛չ սիրուէն է, պիտի հարցնեն թէ ունեւոր կամ ազգեցիկ է. այսինքն հետամուտ պիտի ըլլան գործիդ մէջ գտնելու շահադիտական շարժառիթ մը, զգացումի հանգամանք մը, հարստութիւն ձեռք բերելու ձգտում մը կամ փառասիրական անկալութիւն մը: Եթէ այդ կինը՝ ո՛չ երիտասարդուհի, ո՛չ սիրուէն, ո՛չ հարուստ և ո՛չ ալ ազգեցիկ ըլլայ, ալ ընդհակառակը պատաւ, տգեղ, աղքատ և անկեղ

գտնուի, գործդ որոշել տուող շարժառիթի մասին եղած ենթադրութիւնները պիտի սխիւն նուազ աննպաստ ըլլալ: Ասոր հետ մէկտեղ տակաւին պիտի կրնան ըսել թէ անձը վտանգի ենթարկեցիր կամ արժանանալու համար հանրային հիացման, որ պիտի ըլլայ փառասիրական ձգտում, կամ նոյնիսկ վտանգի համար վտանգի սիրոյն, այսինքն պիտի ըսեն թէ գործեցիր բնազդային շարժառիթով մը, որ պիտի նկատուի իբրև արդիւնք կազմուածքի և խառնուածքի:

Վերջապէս եթէ բարեպաշտ և ջերմնուտնդ մարդ մը համարուած ես, միջոցներ պիտի ունենան ըսելու թէ այս աշխարհի անցաւոր և եղիկի կեանքը՝ երանութեան յաւերժական կեանքով դիւրադին փոխանակելու բախտը յօժարակամ փորձեցիր, այն է ունեցար անդրչիբիման անկալութիւն:

Բայց եթէ ստուգուած ըլլայ որ դուն ո՛չ բարեպաշտ և ո՛չ ջերմնուտնդ ես, ընդհակառակը անդէնականի մասին կը թերահաւատիս, խառնուածքդ անյոյզ ու լուրջ է, խոնկ՝ բնաւորութիւն և համեստ նկարագիր մը ունիս, երբ անձանթի ծերուհի կամ ծերուհի մը ազատեցիր, դիշխը էր, տեսնողներ չի կային, ասոնցմէ զատ ամուրի և մենակեաց չես, ընդհակառակը ամուսնացած և ընտանիքի տէր ես, վերջապէս աղէկ լողալ չես գիտեր, այս պարագային պիտի հարկադրուին հաւատալու թէ դուն գործած ես հետեւեալ երկու պատճառներէ մէկէն դրդուելով, այն է կամ մարդասիրական շարժումէ մը, որ տակաւին բնազդային շարժառիթ է, կամ վերջապէս պարտաւորութեան բերումէ մը:

Կարելի է ընտրել ուրիշ օրինակներ և պէսպիսել պարագաները, նմանապէս ամէն ոք կրնայ այս մա-

սին կարդալ Սթէնտալի (Stendhal) թղթակցութեան մէջ տեղակալ Լուօյի (Louaud) սիրուն պատմութիւնը :

Մէկ խօսքով միշտ պիտի տեսնուի որ մարդկային գործերու զանազան զանազան շարժառիթներուն բոլոր կարելի եղած մեկնութիւնները անվրէպ կը վերածուին երևք տեսակի :

Շահադատական շարժառիթներ

» » ու չգոյութիւն

» » զոհողութիւն

ուրիշ բառերով՝

Անձնատէր բարոյականութիւն

Բնագրային »

Պարտաւորութեան »

Ասոնցմէ ո՞րը պէտք էր միշտ առաջնորդել մեզ :

— Վերջինը :

Սովորաբար ո՞րը կը զեկավարէ մեզ : — Առաջինը :

Գալով բնագրային բարոյականութեան, շատ պարզապէս մէջ անիկայ միւս երկուքէն մէկուն հետ կը զուգահեռանի :

Բայց և այնպէս արտաքուստ պէսպէս եղող գործեր կրնան ներքուստ համանման շարժառիթներ ունենալ . փոխադարձաբար դուրսէն նայնաման եղող գործերն ալ կրնան շարժառիթներու կողմէ հիմնովին զանազանիլ :

Տեսէ՛ք այս մասին ի՞նչ կը գրէ Թէոտոր Ժուֆրօս . «Գործ մը կրնայ տեղի ունենալ ամէնէն աւելի հակընդդէմ՝ շարժառիթներով առանց դադրելու նայնը երենակ : Լա Ռոչֆուրտի Սոաճները ստոր ուշադրաւ ապացոյցներն են, բոլոր կարելի եղած գործերը նկատողութեան ա՛ռ, քննէ զանոնք ըստ ինքեան, այնպէս ինչպէս կ'երևան զխտղին : Լա Ռոչֆուրտի ստանձնած է ապացուցանել թէ չիկայ գործ մը, նոյն իսկ ամէնէն

աւելի վիճանձնական երևոյթ ունեցողն ալ, զոր կարելի չըլլայ անձնասիրական շարժառիթով մը բացատրել կամ մեկնել, և արդարեւ չիկայ գործ մը, զոր նմանօրէնակ շարժառիթով մը կատարել անկարելի ըլլայ, բայց ասկէ միթէ կրնայ հետեւի թէ այդ կարգի գործերը բնաւ չեն կատարուիր առանց շահադատական շարժառիթի : — Երբե՛ք, անոնք կը կատարուին երբեմն անշահասիրական և երբեմն անձնասիրական շարժառիթներով . բայց որոշ պարագայի մը մէջ, ինչպէ՛ս, այսինքն՝ այդ երկու տեսակ շարժառիթներէն ո՞րը վերադրել պէտք է, նոյն իսկ այդ գործերէն կարելի չէ զայն հասկնալ, ասիկայ զայն կատարել տուող խղճմտանքին դադանիքն է : Մարդկային գործերը միայն զիտակով և քննելով կարելի չէ զանոնք զրդող և որոշադրող շարժառիթներու վրայ ստոյգ գաղափար մը կազմել . անոնք միեւնոյն զիտութեամբ կը պատշաճին ամէնէն աւելի բազմադիմի մեկնութիւններուն, ու միեւնոյն հաճոյակատարութեամբ կ'արդարացնեն ամէնէն աւելի բնոյզիմամարտ գրութիւնները . . . » :

Ինչ որ ալ ըլլայ, աշխարհ բնոյշանրապէս Լա Ռոչֆուրտի մտքովն գրեթէ համամիտ է, գէթ գործնականի եթէ ոչ տեսականի մէջ, և սիրայօժար կ'ընդունի հետեւեալ բանաձևեր . «Միշտ կարելի եղածին չափ յոռեզոյն կարծիքն ընդունէ, դուն ուրեք պիտի խարուխ» :

Չեմ յիշեր թէ ո՞ր կատակարանը գրած է սա յանկարծաբանութիւնը . «Անցորդ մը կեցուցէ՛ք և իրեն ըտէ՛ք, կեանքիդ մեջ ո՞նի՛ մը կը նշնարեւ . մարդը կը չփոթի, իր անցեալին կը նայի և անա երկու ոճի կը տեսնէ» :

Լատին թաղը (Փարիզ դպրոցներու թաղը) ուսանող մը՝ երբ օձիքն ազատել ուզէ տարփածուէ մը, կը

բաւէ որ սա երեք բառերը գլխ անոր «գիտեմ ամէն ինչ» թող վստահ ըլլայ որ իր մտացածին ակնարկութիւնը՝ ճշգրտէն պիտի հանդիպի իրականութեան :

Բայց, եթէ նախամեծար է անպարտ արձակել երկու յանցաւոր քան թէ դատաւարտել մէկ անմեղ, այս կանոնը պէտք է ընդունելի ըլլայ ո՛չ թէ միայն դատարաններու, այլ և կեանքի ամէնօրեայ ընթացքին մէջ, յոռետեսութիւնը զրոյարտութիւն մը, ինչպէս նաև լաւատեսութիւնը խարուածութիւն մըն է, հարկ չիկայ ո՛չ զրոյարտիչ և ո՛չ զիւրախար ըլլալու : Բայց եթէ ասոնցմէ մէկն ընտրել բացարձակապէս պէտք ըլլայ, հարկ է նախագասել լաւատեսութիւնը : Լաւօրջութեան ընտրած է հակառակը, անիկայ մեր բոլոր գործերը կը վերագրէ միայն մէկ շարժառիթին, այն է անձնաւիրութեան, իր երկու ձեռն, այսինքն ևսասիրութեան և հպարտութեան տակ : Այսպէս, ամէն տեսակ յանգերէ ձեր ուզած բոլոր բռնաչանգերը ատէ՛ք այդ սկեպտիկին, անիկայ միշտ ձեզի միևնոյն ոտանաւորները պիտի յորինէ, մեր ամէնէն տարբեր և ամէնէն հակընդդէմ գործերուն ամբողջութիւնը պիտի ընծայէ անձնասիրութեան յիշեալ երկու կերպարանքի տակ :

Անոր նկատմամբ մարդկային կեանքի բոլոր հանելուկներուն բանալին անձնասիրութիւնն է, անոր մէջ պիտի ձանձնաք տարվային կրամեծար և աշխարհաւարական խորամանկ արկածներէ յոգնած և զզուած մարդ մը :

Յափրացած մարդիկ այ մտաւորապէս այդ նկատումը կ'ունենան, այս ինչ կամ այն ինչ գործի մասին վարկածի տարբերն են մէկ կողմէն ինչ որ գիտնայ կը կարծեն գործողի նկարագրին վրայ, և միւս կողմէն դատողին նկարագիրը : Բայ ևսմասները յօժարակամ կ'ենթադրեն լաւ, իսկ չարամիտներն ու արքամարները յոռի և յիմարական շարժառիթներ :

Ինչպէս որ գիրք մը կարդացողը՝ անոր մէջ կը գտնէ այնքան խմատ, որչափ ինք ունի սրամտութիւն, նոյնպէս մարդիկ իրենց սեփական արժանիքին ու նրբութեան չափով կ'զգան ուրիշին արժանիքն ու նրբութիւնը : Ուրեմն սպասէ՛ և յուսա՛ որ անմիտ և անսիրտ մարդեր, այսինքն բազմաթիւ անձեր քու գործերուդ վերագրեն գձուձ շարժառիթներ, որոնցմով կ'որոշապրուին իրենց գործերը, ամէն որ սպասէ և յուսա որ առանց կարենայ կռահելու ինչպէսն ու ինչուն քեզի խօսիլ և գործել տան զգայումներուդ և նկարագրիդ հակառակ, բայց այդ բազմաթիւ անձերու շարամտութեան կամ տխմարութեան համեմատ, յուսա և սպասէ՛, կ'ըսեմ, և այսպէս յուսալով և սպասելով վստահ եղիր որ գտնէ յանկարծակիի չափով զաս և չափով վշտագնիս :

Օրինակի համար, ինչպէս պիտի կրնաս համոզել զրամի տէր մէկը թէ զրամը չէ որ միտքդ կ'զրարեցնէ և զայն քիչ կը յարգես, հոյարտ մէկը զժուարաւ պիտի հաւատայ թէ փոփոք քեզի համար հրապոյր չունի գրեթէ, նրբամիտ մէկը գործերդ մեկնելու համար նրբութիւններ պիտի փնտտէ, փոքրոցի մը գձուձութիւններ պիտի նշմարէ վրադ, վստ մը քեզի պիտի վերագրէ, սպերատութիւն յար և նման իրեն վստութեան, վերջապէս սամիկ մը գործերդ բացատրելու համար տխմարութիւններու և տղեկութիւններու պաշարներով պատրաստուած ընծայ մը պիտի ներկայացնէ քեզի :

Եթէ պատահի որ հայածում մը զազրեցնելու համար յանուն ճշմարտութեան պայքար մղես, վրադ խղճալով պիտի պզտիկնեն քեզ նուազ չարամիտ և տխմար անձեր, որոնք պատիւը յաջողութեան վրայ կը չափեն և կը կարծեն թէ անցաջողութիւնը բաւա-

բար պատճառ մըն է որ ցաւինք պայքարին վրայ : Ո՛հ , սասանկ սպուշներու կայրեկցութիւնովն է որ պիտի մեծարուիս . վերջին բանը , որ իրենց միտքէն պիտի անցնի , այն է թէ դուն այդ կերպով գործեցիր , վասն զի պարտականութիւնդ էր , և եթէ այս կէտը զիպուածով իրենց միտքը գայ , շատ պիտի զգուշանան սինդիէ այդ գաղափարին վրայ , որ անհաճոյ է անոնց , որ նոյն կերպով չեն գործեր , բայց դո՛ւն , Գոռնէյլի զիւցաղնին հետ սրտովին պիտի ըսես .

«Պիտի գործեմ , երբ հարկ ըլլայ երկրորդել» : Երբեմն կ'ըլլայ որ , չարագործութիւն մը մեր վրայ հրաւիրէ շատ նուազ չարախօսութիւններ քան թէ բարեգործութիւն մը զրոյարտութիւններ : Ասոր պատճառն այ այն է որ , քիչ մարդիկ կան ընդունող թէ իրենց նմաններէն մէկը պարկեշտ կամ պատուաւոր ըլլայ . լաւագոյն կը համարին զիմեկ ո՛չ թէ միայն շատ թրչնամանիչ , այլ և ամէնէն աւելի անհաւանական և անկարելի ենթադրութիւններու քան թէ հաւատալ այն իրականութեան որ իրենց աչքին կը զարնէ , երբ այս իրականութիւնը ուրիշին պատուաւորութիւնն է , որ պիտի նուաստացնէր զիրենք , եթէ անոր հաւատային :

Վաստեղու նման , անոնք թէ և զիրենք խօսեմ կ'անուանեն , բայց չեն կրնար խուսափիլ երբեմն երբեմն զժգո՛հ մնայէ իրենց վատութենէն , որուն զխտակից են ախմայ , և ո՛չ ալ գաղտնադէս ճանչնայէ ուրիշին առաքինութիւնը , զոր յայտնապէս կը ժխտեն : Անոնք առիթը չեն փախցնէր վնասի ենթարկել կամ զրոյարտել այն անձերը , զոր անխօսեմ , փառասէր և տաք-գլուխ կ'անուանեն , այսինքն այն մարդերը , որ հաստատ կերպով կը հաւատան բանի մը , և իրենց գաւանանքին համեմատ կը գործեն , առանց երբեք ընկրկելու քայլ մը , առանց խոնարհելու ձախօրդ

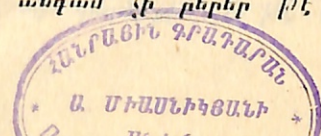
2
1
2
3
4

բախտին առջև , առանց լքելու երբեք իրենց սկզբունքը , առանց բնաւ դաւելու իրենց զրօշակը , ինչ գնով ալ եղած ըլլայ : Սյապէս քաջասիրտ և յստակամիտ անձեր , երբ իրենց պարտականութիւնը կատարելու վրայ միայն կը մտածեն , ունին բազմահոյ թշնամիներ , որոնց մասին բնաւ կասկած անդամ չեն մտցաներ և որոնք կը յուզուին նախանձեալին նոյնիսկ արիութենէն . սասնք առաքինի անձերու չուրջը կը վխտան և կը վժիթան և կ'աշխատին անոնց վնաս հասցնելու :

Մարդկային գործերը քիչ անգամ անչափ բարի կամ այնչափ չար կ'ըլլան , որչափ կ'երևան այնպէս :

Ըսած ենք որ , գործը կը տեսնուի , բայց չարժանիթը չի տեսնուիր . աւելին ալ կայ , նոյնիսկ գործը միշտ աչքի առջև կը տեսնուի . մարդիկ շատ անգամ գործին արդիւնքը միայն կը տեսնեն և անոր վրայ գործը կը դատեն , մինչդեռ կրնայ ըլլայ որ մեծահոգի փութաջանութեան մը հետեւի ճղճիմ արդիւնք մը , և փոխադարձաբար անազին արդիւնք մը առաջ գայ կամչոտ նախափորձէ մը : Մեծն Գոռնէյլն ալ իր կողմէն կը բողոքէ նմանօրինակ դատումներու դէմ . «Վեհափառ Տէ՛ր , քիչ անգամ կը սպասուի որ գործ մը ցոյց տայ մեծ սրտի մը ամբողջ առաքինութիւնը , գործերը պարտադային համեմատ աւելի կամ նուազ զօրաւոր կամ տկար կ'երևան տեսնողներու աչքին . ռամիկը՝ որ ամէն բանին երեւոյթը միայն կը տեսնէ , իր կարողութեան չափով դատելու համար արդիւնքը նկատողութեան ասնելով կը գոճանայ . ս'նիկայ կ'ուզէ որ մարդիկ հաւատար ըլլան ամէն տեղ և ամէն ժամանակ , և չի խորճիր երբեք թէ անոնք կրնան լաւագոյն ըլլալ , և միշտ հեանայի և առաջինի գործեր չտեսնելով միտքն անգամ չի բերեր թէ առիթով

1004
1000
800

միայն կը պակսին նմանօրինակ արիւթիւնները» :
 Ու եւ Գործ կամ վարմունք մը գնահատելու համար
 պէտք է քննել սա երեք բաները, այն է նպատակը,
 միջոցները և արդիւնքը. բարոյականի տեսակէտով
 ստանց երբորդը նուազ կարեւորութիւն ունի, առա-
 ջինը ամէնէն աւելի կարեւորն է, երկրորդը կախում
 ունի առաջինէն և ընտելեամբ անկէ կը բղխի :

Միայն գործոցն է որ կրնայ ճանչնալ գործին շար-
 ժառիթը կամ շարժառիթները. պէտք է ուշադիր ըլ-
 լալ որ կ'ըսեմ թէ «կրնայ», նոյն խակ պարտաւոր էի
 ըսել թէ «պիտի կրնար», պայմանով որ անկիայ եր-
 կար ատենէ ի վեր ինքզինք յտակօրէն և մանրազնին
 կերպով վերլուծելու սովորած ըլլար, որ շատ զժուար
 գործ է, սպա թէ ոչ անկիայ շատ դիւրաւ պիտի նե-
 ըէր իր անձին որ ստացող բաներով ինքզինք խարէ :

Մարդ մը, որ կը ծախուի չրսեր թէ «ես անձնա-
 վանառ կ'ըլլամ» անկիայ այս պարագան ոչ ինքն ի-
 րեն և ո՛չ ալ ուրիշին կ'ըսէ, այսպէս չխտատվանելէ
 դատ կ'սկսի նկատելի համարել թէ խոհեմութիւն է ժա-
 մանակին յարմարիլը, թէ մարդ մը հարկ եղած ոյժը
 չունի զէպքերու հոսանքին զէմ թիափարելու համար,
 թէ յամառութիւն էր թերեւս ինչ որ մինչև այն ատեն
 հաստատամտութիւն կը կարծէր, թէ պէտք չէ մնայ
 տեսական մարդ և ազրի վերացականի մէջ, թէ հարկ
 է գործամիտ ըլլալ, թէ զազափարները եթէ ունին
 իրենց իրաւունքը, իրողութիւններն ալ ունին իրենց
 ոյժը, թէ կեանքի մէջ չիկայ բացարձակ բան մը, թէ
 վերջապէս այս ինչ սկզբունքը, զոր մինչև հիմայ յար-
 գելի համարած էր, թերեւս չէ այնպէս, ինչպէս կը
 կարծէր, կամ աւելի յարգելի չէր քան հակառակ կող-
 մին պաշտպանածը, թէ բաւ են ինչ զոհողութիւններ՝
 զոր ըրած է դատի մը համար, որու մասին երկինք

հակառակ վճիռ տուած է, թէ ամէն մայր պարտա-
 կանութիւն ունի իր ընտանիքին հանդէպ այնչափ,
 որչափ իր հայրենիքին, թէ այդ հայրենիքն ծառայե-
 լու համար թերեւս լաւագոյն միջոցներ պիտի գտնուին
 ուրիշ ասպարէզին մէջ երևի : Ահաւասիկ սովեստու-
 թիւններու և բանազտութիւններու ինչ անզգայի բե-
 րումով կը լքեն իրենց պարտականութիւնը և կը զի-
 ջնակին վաստութիւններու :

Այս սխալ դատողութիւններու հետևանքով երբ
 զիրենք կը ծախեն, հետեւեալ օրն իսկ ո՛չ նուազ հա-
 մարձակութեամբ բերան կը բանան անձնավաճառնե-
 րու զէմ, և այդ դերը կը կատարեն ո՛չ թէ իրենց
 լրբութեան խայտատակութիւնը պարտելու նպատա-
 կով այլ սոսկ պարզմտութեամբ :

Կենցաղավարութեան մէջ ամէն ատեն պարտաւոր
 ենք ուշադիր ուսումնասիրութեամբ լուծել այս սո-
 վեստութիւնները, ի դերն հանել այդ խորամանկու-
 թիւնները, մէջտեղ հանել ճուղակները և պարզել շա-
 հու ստութիւնները : Այս մասին կա Ռոջֆուֆօլի գիր-
 քը մեծապէս կ'օգնէ, կարելի է հաւատալ և ունանք
 արդէն հաւատացած են թէ այդ կորովի և գործամիտ
 հեղինակին առաջադրած նպատակն ալ այս էր միայն :

«Սխալ դատում մը պիտի ըլլար, կ'ըսէ Քուֆրօս»
 Հօպպէսի ամբողջ գրութիւնը վերագրել Ալեքսանդրու
 (Maximes) հեղինակին, կը հաւատամ թէ այս սրամիտ
 մարդուն և սքանչելի մատենագրին նպատակը եղած
 է ցոյց տալ թէ մինչև անգամ ամէնէն աւելի անչա-
 հախնդրութեան և առաքինութեան երկօյթին տակ
 տեղի ունեցող գործերէն կը գտնուին շատ քիչերը, զոր
 կարելի եղած չըլլայ թերազրել անձնասիրական շար-
 ժառիթով մը, բայց շատ մեծ հեռաւորութիւն կայ
 այս տեսութեան և այն կարծիքին մէջ թէ մարդկաբն

ամէն գործ ներշնչուած է անձնասիրութեան: Լա Ռոչֆուբայ գործերու նարին եղած կեղծաւորութեան զիմակը վար կ'առնէ, և կերպով մը կը յորդորէ որ զանոնք իրրև առաքինական հոգակելէ առաջ լաւ քննենք որոշաբար չարժատիթները: Անկիայ սպաքար կը մզէ Երևոյթներու դէմ, թերևս կը միտի մարդկային որոշումներու մէջ անձնասիրութեան դերը մեծցոյնել այնչափ, որչափ չէ իրօք, և որչափ չեն կարծեր մարդիկ: Ահաւասիկ թէ մինչև ո՛ւր առաջ կ'երթայ Լա Ռոչֆուբայ և ամէն ինչ որ ճշդու ենթադրել կ'ուտան իր առածները, չեն կարծեր որ իրաւունք ունենան աւելին վերագրելու իրեն»:

Վերջապէս, այդ առածները ամէն կերպով ընդունելի և արդարացի ձևի մը վերածելու համար կը բաւէ հետեւեալ ամաքանքի ստույթները գործիւիւստի իմանալ, այն է, սոյնորաբար, գրեթէ միշտ, շատ քիչ քաղաքաբնակիչ: Իսկայն ամբողջ այդ առածները նոյնչափ ճիշդ պիտի ըլլան, որքան հանձարիմաց, և ամէն ոք պիտի կրնայ զանոնք շատ անդամ կրկին և կրկին կարգալ օգտակար կերպով:

Առայց է թէ շահու, այսինքն սուտ բարոյականն է որ կը տիրէ գրեթէ ընդհանուր կերպով, բայց ասոր վտարակէն նոյնչափ ստոյգ է թէ պարտականութեան և անձնասիրութեան բարոյականը, այսինքն ճշմարիտ բարոյականութիւնն ալ ուղղութիւն կուտայ ինչ ինչ հոգիներու, և այդ քանի մը հոգիները կը բաւեն սկիզբի կրկնութեան հակակարծիքը ներքելու և մարդկութեան պատիւը վերկելու:

Չեն բուր միայն պարտականութեան բարոյականը, այլ կը նշանակեն՝ պարտականութեան ու միանգամայն անձնու իրութեան բարոյականը, վասն զի միմիայն պարտականութիւնը իր անձուկ վիճակին մէջ

բաւարար չէ Երրեք, կամ, եթէ կը նախընտրէք հետեւեալ բանաձևը, կրնամ ըսել թէ սեղմեալ պարտականութիւնը մերթ դուրս կը մնայ նոյն խալ պարտականութեան սահմանէն:

Այսինչ անձը ուղիղ է երկրաչափական զիծի սէս, բայց նոյնչափ անկարեկիր և մտադրաց է, խտարբայ պարկեշտութեան անդին չունի սեւ և կարմիր կամ թուր: Անկիա կը վախուի որպէս պարտականութեան մէջ և անկէ դուրս և ոչ մէկ բանի տեղեակ է: Ի՛նչ կը պահուի այդ անձին իրաւամբ սպասանաբար համար, անոր կը պահին անձնասիրութեան հարց, վիհանձն զօնորութիւններու բոլը, անոր կը պահին ինչ որ կայ սեղմ պարտականութեան անդին, մէկ խօսքով անձնասիրութիւնը: Ստաքինութիւնը գործադրելու մէջ բանականութիւնն է որ կը զծէ արշաւարանը և սիրան է որ կը մզէ և կը հասցնէ միւս ծայրը:

Տեսաք էք երկաթին հակը, առաջի մէջ ակօս մը կը պեղեն, կարծիր հեղուկը, որ կը վազէ նրանալոցէն վար կը թափի և գոյն կը լեյնէ, ասիկա հոսումն է, ի՛նչ բանի կրնայ ծառայել այդ ակօսը, եթէ հոսումը տեղի չունենայ, այդ հոսումը անձնասիրութիւնն է, գիւտութիւնն ու եզրայրութիւնն է: Մենք մեր գոյութեանն սպասելով վայթ և ետանդ կը թափենք օգտակար ըլլալու համար մեր նմաններուն՝ ըլլան անոնք մեր բարեկամները, ըլլան մեր թշնամիները, այդ պաշտօնը կը կատարուի մեր զաղափարներուն, զգացումներուն և բարի կամեցողութեան զրգումով և մեր ֆիզիքական և բարոյական գոյացութեան, այսինքն մեր հոգիին և կեանքին հարձիւ: Ակօսը կը գծուի մեր իմացականութեան և արդարակերպով զիտաւորութեան միջոցով և կը փորուի մեր կամեցողութեան և գործունէութեան մասնակցութեամբ և

կը լեցուի մըր սիրոյ գեղումով : Իմացականութիւն , կամք և սէր չեն միմէ որ միահամուռ կը կազմեն ամբողջ կամ գրեթէ ամբողջ մարդը , եթէ կ'ուզէք , աւելցնենք նաև մարմինը , որ միայն մանրամասնութիւն մըն է և զոր ձրի պիտի տանք երբ առիթը պահանջէ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱՇՆԵՐ

ո ռ

ԲՈՐԸՐՌԿԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. — Այն որ առաքինութիւն կը համարինք , շատ անգամ ուրիշ բան մը չէ : այլ միայն զանազան դործերու և չանբու հաւաքայթ մը , զոր բախտը կամ մեր ճարտարութիւնը դիտէ կարգադրել , և միշտ քաջութեամբ և սպրկիչաութեամբ չէ որ էրիկ մարդերը քաջ և կնիկ մարդերը սպրկիչա են :

2. — Անձնասիրութիւնը՝ բոլոր շղթմարարներու մեծագոյնն է :

3. — Անձնասիրութեան երկրին մէջ խնչ գտում և յայտնումներ սղ եղած ըլլան , տակաւին անձանօթ կը մնան հոն շատ տեղեր :

4. — Անձնասիրութիւնը աշխարհիս ամենէն ճարտարամիտ մարդերէն աւելի ճարպիկ և աջողակ է :

5. — Մեր կիրքերու տեսականութիւնը մեզմէ աւելի մեր կեանքի տեղութեանէն կախում ունի .

6. — Կիրքը շատ անգամ յիմար մը ամենէն աւելի հանճարեղ կ'ընէ , և յիմարագոյնները՝ հարազատ կը դարձնէ :

7.— Այն երեկի և փայլուն գործողութիւնները, որոնք աչքերը կը շացունեն, քաղաքագէտներու կողմէ իբրև մեծ նպատակներու արդասիք ներկայացուած են, մինչդեռ անոնք սովորաբար խառնուածքի և կիրքերու արդիւնքն են: Այսպէս Օգոստոսի և Անտոնիոսի պաշարը, զոր իրենց աշխարհիս տիրանալու համար ունեցած փառասիրութեան կը վերադրեն, թերևս միայն նախանձի արդիւնք մ'էր:

8.— Կիրքերն են միայնակ ատենարանները, որ միշտ կը համոզեն: Անոնք իբրև մէկ արուեստն են բնութեան, որուն կանոնները անվրիպելի են, և ամենէն պարզամիտ մարդը, որ կիրք ունի, աւելի լաւ կը համոզէ, քան ամենէն պերճարան անձը, որ բնաւ կիրք չունի:

9.— Կիրքերն ունին անիրաւութիւն մը և մասնաւոր շահախնդրութիւն մը, որով անոնց հետեւը վտանգաւոր կը դառնայ. ուստի պէտք է զգուշանալ անոնցմէ, որչափ ալ շատ իրաւացի երեսն անոնք:

10.— Մարդկային սրտին մէջ գոյութիւն ունի մշտապէս սերում մը կիրքերու, այնպէս որ անոնց մէկուն կործանումը, գրեթէ միշտ կանգնումն է ուրիշ մէկուն:

11.— Կիրքերը ծնունդ կուտան շատ անգամ իրենց ներհակներուն: Սգահութիւնը առաջ կը բերէ մերթ շուրջութիւն, և շուրջութիւնը՝ սգահութիւն: Մարդիկ շատ անգամ տկարութեամբ քաջապիկեղ և վախկոտութեամբ յանդուզն կ'ըլլան:

12.— Մարդիկ որչափ ալ խնամ տանին իրենց կիրքերը բարեպաշտութեան և պատուոյ երեւոյթներով ծածկելու, անոնք քողին մէջէն միշտ կ'երևան:

13.— Մեր անձնասիրութիւնը աւելի անհամբուրութեամբ կը տանի դատապարտութիւնը մեր ճա-

շակներուն քան թէ մ'ըր գազափարներուն:

14.— Մարդիկ ենթադրեալ են ոչ թէ միայն բարեգործութեան և անիրաւութեան յիշատակը մոռնալու, այլ մինչև անգամ կ'առնն գանոնք որ զիրենք պարտաւորած են, և կը զաղրին ասուի գանոնք որ իրենց թշնամութիւն ըրած են: Բարեբը փոխարինելու և չարութեան առթիւ քիտախնդիր ըլլալու մասին փոյթ ունենալը իրենց կ'երեսայ ստրկութիւն մը, որուն զբուռաւ յանձնառու կ'ըլլան:

15.— Մեծերու գլխասրտութիւնը շատ անգամ խորագիտութիւն մ'է սլլատիկներու սէրը զբաւելու:

16.— Այս գլխասրտութիւնը, զոր իբրև առաքիւնութիւն մը կը նկատեն, ի գործ կը զրուի մերթ անափառութեամբ, երբեմն ծուլութեամբ, յաճախ երկիւզով և գրեթէ միշտ այդ բոլոր երեքով միասին:

17.— Երջանիկ անձերու չափաւորութիւնը առաջ կուգայ այն անգործութեանէն, զոր բարեբախտութիւնը կուտայ անոնց խառնուածքին:

18.— Չափաւորութիւնը՝ երկիւզ մ'է իյնալու նախանձու և անարգանքի մէջ, որուն կ'արժանանան անոնք որ իրենց բախտին կը զակապին, ասիկայ մեր մտաւորական զոյութեան մէկ սնտոյ ցուցադրութիւնն է, վերջապէս մարդկային էակներու չափաւորութիւնը՝ ամենաբարձր վսեմութեան մէջ բաղձանք մ'է իրենց յաջողութեանէն աւելի մեծ երեսալու:

19.— Մենք ամենքեւս ալ ուրիշներու չարիքը կրելու համար բուռական զօրութիւն ունինք:

20.— Խոճական անձերու անգրգուելի արիւթիւնը՝ ուրիշ բան մը չէ, այլ միայն արուեստ մը յուզումները իրենց սրտին մէջ տանձանափակելու:

21.— Անոնք որ տանձաքի գատապարտուած են, երբեմն ցոյց կուտան հաստատամտութիւն մը և ար-

համարհանք մը հանդէպ մահուան, որ իրօք չէ ուրիշ բան մը, այլ զայն մտաբերելու երկիւղը, այնպէս որ կրնայ ըսուիլ թէ այդ հաստատամտութիւնն ու արհամարհանքը նոյնն են իրենց մտքին մէջ, ինչ որ պատանը իրենց աչքին:

22.— Իմաստասիրութիւնը անցեալ և ապագայ չարիքներուն զիւրաւ կը յաղթէ, բայց ներկայ չարիքը անոր կը յաղթեն:

23.— Մարդերէն քիչեր կը ճանչնան մահը զայն, առհասարակ կը կրեն ո՛չ թէ արիութեամբ, այլ յիմարութեամբ և սովորութեամբ, և մարդիկ մեծաւ մասամբ կը մեռնին, որովհետեւ կարող չեն իրենք զիրենք արզիլել մեռնել:

24.— Երբ մեծ մարդեր իրենց զժբախտութիւններուն երկարութեան հետեանքով վհատութեան մէջ իննան, ցուցնել կուզեն թէ իրենց փառասիրութեան և ո՛չ թէ հօգուոյն ոյժով կը զլմանային, ասիկէ գտաւ ունայնամտութեամբ կը պարծին թէ զիւրազաններն ալ ուրիշ մարդերու պէս ստեղծուած են:

25.— Աւելի մեծ ստաքինութիւններ պէտք են բարեբախտութիւնը պահելու, քան թէ զժբախտութեան սովալու համար:

26.— Սրեռու ինչպէս նաեւ մահուան կարելի չէ անթարթափ նայիլ:

27.— Յաճախ կը պարծին կիրքերու վրայ, նոյն իսկ եթէ աւելի եղինական ըլլան, բայց մտխաւմբը վախքոտ և ամշկոտ կիրք մ'է, զոր ո՛չ ոք կը համարձակի երբեք խոստովանիլ:

28.— Նախանձը՝ ինչ ինչ պայմաններու տակ իրաւացի և բանաւոր է, որովհետեւ կը ձգտի միայն այն բարիքին, որ մեզ կը վերարերի և կամ մենք կը կարծենք թէ մեզ սեպհական է, մինչդեռ մախաւմբը

մուկնութիւն մ'է, որ չի կրնար ուրիշներու բարիքին հանդուրժել:

29.— Չարիքը զոր կը գործենք, չի հրաւիրեր մեր վրայ այնչափ հալածանք և ատելութիւն, որչափ մեր բարեմասնութիւնները:

30.— Մենք աւելի ոյժ ունինք քան թէ կամք, և շատ անգամ մենք զմեզ արգարացնելու համար կը հաւատանք թէ իրողութիւնները անհար են:

31.— Եթէ մենք թերութիւններ չունենայինք, ուրիշներու վրայ գանձեր նշմարելէ այնչափ հաճող չպիտի զգայինք:

32.— Նախանձը կատկածներու մէջ կը մտնի, մուկնութիւն կ'ըլլայ կամ կը վերջանայ անմիջապէս երբ կատկածը ստուգութեան կը փոխուի:

33.— Հպարտութիւնը միշտ իր կրած վնասներուն հատուցումը կ'ստանայ և բան մը չի կորսնցներ, նոյն իսկ եթէ սնափառութեան հրաժարի:

34.— Եթէ մենք բնաւ հպարտութիւն չունենայինք, ուրիշներու հպարտութեան չպիտի գանգատէինք:

35.— Հպարտութիւնը հաւասար է ամէն մարդու քով, և տարրերութիւնը միայն զայն ցոյց տալու միջոցներուն և եզանակին մէջն է:

36.— Կ'երեսց թէ բնութիւնը, որ մեզ կը շնորհակ ընելու համար մարմնոյ գործարանները ճարտարօրէն յորինած է, նմանապէս սուսած է մեզի հպարտութիւնը, որպէս զի մեր անկասարելութիւնները ճանչնալու վիշտէն ազատ մնանք:

37.— Հպարտութիւնը աւելի մաս ունի քան թէ բարութիւնը այն զլսողութիւններուն մէջ, զոր կը նենք յանդանք գործողներուն վրայ, և գանձք չենք պարսաւեր այնչափ ուղղելու համար, որչափ զիրենք

համոզելու որ մենք զերծ ենք այն յանցանքներէն :

38. — Մեր ակնկալութիւններուն համեմատ կը խոստանանք, և մեր երկիւղին հետեւելով կը գործադրենք :

39. — Շահախնդրութիւնը ամէն լեզուով կը խօսի, և ամէն տեսակ մինչև անդամ անշահախնդիր անձնաւորութիւններու դէրը կը կատարէ :

40. — Շահախնդրութիւնը, որ սմանց աչքը կը կուրցնէ, ուրիշներունը կը լուսաւորէ :

41. — Անոնք որ պղտիկ բաներու շատ կը յարին, սովորաբար մեծ բաներու անընդունակ կ'ըլլան :

42. — Բոլորովին մեր բանականութեան հետեւելու չափ բաւական ոյժ չունինք :

43. — Մարդ շատ անգամ կը կարծէ թէ ինքզինք կ'առաջնորդէ երբ կ'առաջնորդուի, և երբ իր մտքով նպատակի մը կը ձգտի, իր սիրտը կը քաշէ կը սանի անզգալարար ուրիշի մը :

44. — Հողեկան զօրութեան և ակարութեան սրխալ անուններ սուսած են, իրականի մէջ անոնք ուրիշ բան չեն, այլ միայն լաւ կամ յոռի տրամադրութիւն ֆիզիքական գործարաններու :

45. — Մեր խառնուածքին կամշտութիւնը աւելի անհղեղ է քան թէ բախտին քմահաճոյքը :

46. — Այն յարու մը կամ անտարբերութիւնը, զոր իմաստասէրները կը ցուցնէին կեանքի մասին, չէր այլ ինչ բայց ճաշակ մը անձնասիրութեան, որուն վրայ պէտք չէ վիճիլ, ինչպէս լեզուական ճաշակի և գոյնելու ընտրութեան վրայ :

47. — Մեր խառնուածքը զին կը կարէ այն ամենուն, զոր բախտը կը բերէ :

48. — Երջանկութիւնը ճաշակի և ո՛չ թէ իրերու մէջն է, և մարդիկ բարեբախտ են իրենց սիրած բանը

ուենհարով և ո՛չ թէ ուրիշներուն սիրելի եղածը ձեռք բերելով :

49. — Մարդիկ չեն այնչափ երջանիկ կամ զրգախտ, որչափ կ'երեւակայնն :

50. — Անոնք որ կը կարծեն թէ արժանիք ունին, պատիւ կը համարին զժրախտ ըլլալը, համոզելու համար ուրիշները և իրենք զիրենք թէ արժանի են բախտին նշաւակ ըլլալու :

51. — Եւ ո՛չ մէկ բան պէտք է այնչափ նուազեցնէ մեր գոհունակութիւնը մեղմէ, որչափ տեսնել թէ ատեն մը կ'արհամարհենք բան մը զոր ուրիշ ատեն մը կը հաւնէինք :

52. — Ինչ տարբերութիւն ալ երեսչ բախտերու մէջ, կայ բարիքի և չարիքի անտրեւոյ փոխարինութիւն մը, որ զանոնք կը հաւատարացունէ :

53. — Որչափ մեծ ստաւելութիւններ ալ տայ ընտրութիւնը, անիկայ ոչ թէ ստանձին, այլ բախտին հետ միանալով է որ հերոսներ կ'ստեղծէ :

54. — Իմաստասէրներու մէջ հարստութիւնը աւարդեղը թաքուն բաղձանք մ'էր բախտին անիրաւութենէն իրենց արժանիքին վրէժը լուծելու, արհամարհելով այն բարիքները որմէ բախտը զրկած էր զանոնք, անիկայ նպատակաւոր ընթացք մ'էր ազքթութեան նուաստացումին ղէմ իրենք զիրենք ապահովելու, խտտոր ճամբայ մ'էր երթալու համար մեծարանքի, զոր անխարոյ էին ստանալու ատանց հարստութեան :

55. — Մեծերու չնորհներուն արժանացողի մը ղէմ սնուցուած ատկութիւնը ուրիշ բան մը չէ, այլ միայն սէր երախտիքի, զանոնք ստացած չըլլալու զայրոյթը կը մեղմանայ և կը միխիթարուի այն արհամարհանքով, զոր կը ցուցնեն զանոնք ձեռք բերողներուն ղէմ, և

մենք կը գլանանք անոնց հօրկ եղած յարգանքը, չկրնալով կորզել ինչ որ իրենց կը հրաւիրէ բոլոր աշխարհի մեծարանքը :

56. — Մարդիկ աշխարհիս մէջ հաստատուելու համար կ'ընեն ամէն բան, սրով կ'ընան հոն հաստատուած երեւոյ :

57. — Մարդիկ թէև կը պարծին իրենց մեծ գործերով, բայց այդ գործերը շատ անգամ ո՛չ թէ մեծ նպատակի, այլ դիպուածի պրոյէկտ են :

58. — Կ'երեւոյ թէ մեր գոյժերն ալ ունին բախտաւոր կամ թշուառ ճակատադիրներ, սրուն կը պարտին մեծ մասը գովկատի կամ պարսաւի, զոր անոնց վրայ կը տեղացնեն :

59. — Չի կայ ամենին աշխարհ մը այնչափ զրկաբախտ, սրմէ ճարտար անձեր օգուտ մը չբաղեն, ո՛չ ալ այնչափ բախտաւոր, սրմէ չի կարենան անխոհմունքը վնաս կրել :

60. — Բախտը օգտակար կ'ըլլայ միայն անոնց, զորս կը նպատաւորէ :

61. — Մարդկային անհատներու երջանկութիւնն ու թշուառութիւնն ո՛չ նուազ կախում ունին իրենց բնաւորութիւնէն, որքան բախտէն :

62. — Անկեղծութիւնը սրտի բացերեութիւն մ'է, որ շատ քիչ անձերու քով կը գտուի, և այն որ սովորաբար կը տեսնուի, չէ այլ ինչ բայց միայն հնարիմաց կերպաձեւութիւն մը ուրիշներու վտառութիւնը գրաւելու համար :

63. — Սուտէն խորշումը շատ անգամ աննշմարելի փառասիրութիւն մ'է մեր վկայութիւնները յարզկ տալու և մեր խօսքերուն կրօնային յարգանք հրաւիրելու համար :

64. — Այս աշխարհի մէջ ճշմարտութիւնը չընեն

այնչափ բարիք, որչափ անոր երեւոյթները կ'ընեն չարիք :

65. — Չի կայ բնաւ գովկատ մը, զոր շտան խոհեմութեան, մինչդեռ այս վերջինը որչափ մեծ ալ ըլլայ, պիտի չի կրնար պղտիկ իրողութեան մը եւքը աղաճովի, վաճաղի անիկայ կը ներգործէ մարդուս վրայ, որ աշխարհիս ամենէն աւելի փոփոխական աւարածն է :

66. — Ճարպիկ մարդ մը պարտաւոր է իր շահերուն աստիճանը կանոնաւորել, և անոնց իւրաքանչիւրը իրենց կարգին ատճնորդել, մեր անյազութիւնը շատ անգամ զայն կը խանգարէ, միևնոյն ատեն այնչափ իրերու հոռէ վազցնելով, այնպէս որ նուազ կարեօրներուն շատ բաղձալով աւելի կարեօրագոյններէն կը զրկուինք :

67. — Բարեձեւութիւնը այն է մարմնոյ, ինչ որ ողջմտութիւնն է հոգւոյ մէջ :

68. — Աէրը սահմանկը զժուար է, ինչ որ կարելի է բնել, ատիկայ հոգւոյ մէջ իշխելու կիրք մ'է, միտքերու մէջ համակրութիւն մը, մարմնոյ մէջ թաքուն և վախուկ յօժարութիւն մը ստանալու համար զոր կը սիրեն շատ զաղտնի պարագաներէ վերջը :

69. — Եթէ մաքուր և մեր ուրիշ կիրքերուն հետ չխառնուած սէր մը կայ, այդ ալ մեր սրտին խորը ծածկուածն է, և զոր մենք ալ չենք գիտեր :

70. — Չի կայ երբէք ճպտում մը որ կարենայ երկար ատեն ծածկել սէրը, սեր որ անիկայ գոյութիւն ունի, ո՛չ ալ կեղծել զայն, ուր որ գոյութիւն չունի :

71. — Ինչպէս որ մէկը չի կրնար ուղածին պէս սիրել կամ սիրելէ դաղրիլ, նոյնպէս տարփածուն չի կրնար իրաւամբ գանդտաիլ, թէ իր տարփունին յեղամիտ է կամ հոմանունին բողոքել թէ իր հոմանին թեթեալարոյ է :

72.— Եթէ սէրը՝ անոր աչիքն քննելուն մեծամասնութիւնովը դատեն, անխկայ կը նմանի աւելի ատելութեան քան թէ բարեկամութեան :

73.— Կարելի է գտնել կիւեր, որ երբեք չփացութիւն ունեցած չըլլան, բայց շատ դժուար է գտնել անոնց մէջէն մէկը, որ միայն մէկ տեսակ թեթեւութիւն ունեցած ըլլայ :

74.— Թէև միայն տեսակ մը սէր կայ, բայց անխկայ հազար տարբեր ընդօրինակութիւններ ունի :

75.— Աէրը, ինչպէս նաև կրակը չի կրնար հաստատ մնալ առանց յարատեակ շարժումի, և անխկայ գոյութենէ կը զազրի, երբ վերջանայ յոյսը կամ վախը :

76.— Ճշմարիտ սէրը գոյութիւն ունի, ինչպէս ուղիներու երևումը, ամէն մարդ տառը վրայ կը խօսի, բայց քիչեր տեսած են զայն :

77.— Աէրը փոխ կուտայ իր անուներ անթիւ յարարութիւններու, զոր իրեն կը վերագրեն և ուր որ անխկայ մասնակցութիւն չունի ինչպէս դօժը (doge) միջամուտ չըլլար վենետիկի մէջ կատարուած գործողութիւններուն :

78.— Արդարութեան սէրը շատերուն քով ուրիշ բան մը չէ, հասկա միայն անխրատութենէ տառապելու վախը :

79.— Լուսութիւնը ամենէն աւելի ապահով հնարքն է անոր որ ինքնիրմէ կը կատարածի :

80.— Մեր բարեկամութիւններու փոփոխական ըլլալուն պատճառն այն է որ հոգեկան ձիրքերը ճանչնալ դժուար է, մինչդեռ մտաւորական յատկութիւնները որոշել զիւրին է :

81.— Ամենէն աւելի անչափանդիր բարեկամութիւնը չէ այլ ինչ, բայց միայն ստուտուր մը, ուր մեր անձնասիրութիւնը միշտ մտադիր է բան մը չահիլ :

82.— Մեր թշնամիներուն հետ վերահաշտութիւնը ուրիշ բան մը չէ, բայց միայն բողձանք մը մեր վիճակը բարւոքելու, յոյսածութիւն մը սպաքարէ, երկիւղ մը իրերու ինչ ինչ վնասարք հեռանքներէն :

83.— Երբ սիրելի ձանձրանանք, կ'ուրախանանք ոչ մեզի անհաւատարիմ կը գտնուին, մեզ հաւատարմական սպարտաւորութենէ ազատելու համար :

84.— Աւելի ամօթալի է բարեկամներու վրայ կասկած ունենալ, քան թէ անոնցմէ խարուած ըլլալ :

85.— Մենք մեզ շատ անգամ կը հանդիմանք սիրելու այն անձերը, որ մեզմէ աւելի զօրաւոր են, բայց և այնպէս միայն շահախնդրութիւնն է որ մեր բարեկամութիւնը առաջ կը բերէ, մենք անոնց անձնուէր կ'ըլլանք ո՛չ թէ այն բարեկներուն համար, զոր անոնց ընկ կը փախաքինք, այլ այն օգուտներուն համար, զոր անոնցմէ ընդունել կ'ուզենք :

86.— Մեր կասկածանքը կարգարայնէ ուրիշ խարանքը :

87.— Ի՞նչպէս կը պահանջենք որ ուրիշ մը պահէ մեր գաղտնիքը, երբ մենք անձամբ չենք կրնար պահել զայն :

88.— Ննձնասիրութիւնը մեր բարեկամներուն բարեմասնութիւնները մեզի աւելցնել կամ պակսեցնել կուտայ այն համեմատութեամբ, որով դո՛ւ կը մնանք անոնցմէ, և կը դատենք իրենց արժանիքը այն եղանակով, որով կը վարուին մեզի հետ :

89.— Ամէն անհատ իր յիշողութենէն, և ո՛չ մէկը իր գատողութենէն կը գանդատի :

90.— Ծոյրերէն գատ չիկայ մէկը որ այնչափ փութացնէ ուրիշները, ծոյրերը երբ դո՛ւ մնան իրենց հեղութիւնէն, կ'ուզեն ժրաջան երեսալ :

91.— Ամենէն մեծ փառասիրութիւնը՝ անոր ամեն

նազօյցն երևոյթը չունի, երբ հանդիպի բայարձակ անկարեխօսթեան մը հասնելու հոն, ուր ժամանիկ կը բաղձայ :

92.— Մարդու մը, որ իր արժանիքով նախապաշարուած և միտքը յոգնած է, աչքը բանալ աշնալիսի վնասարեք ծառայութիւն մ'է, զոր մատուցին Աթէնքի այն խելագարին, որ կը կարծէր թէ իրեն կը պատկանին այն բոլոր նաւերը, որոնք նաւահանդիստը կը ժամանէին :

93.— Մերունիները կը սիրեն բարի խրատներ տալ մխիթարուելու համար որ ալ չար օրինակ տալու կարողութիւն չունին :

94.— Մեծ համբաւները մեր առջև կ'ստորնացնեն փոխանակ բարձրացնելու զանոնք, որ չեն զիտեր այդ հոչակուած անուանները պահել :

95.— Արտաքոյ կարգի արժանիքի մը նշանն է տեսնել թէ անոնք, որ կը նախանձին, ամենէն աւելի բռնադատուած են զայն գովելու :

96.— Անբաւական բարեկամութեան ապացոյց մ'է չնմարել մեր սիրելիներուն ուժութիւնը կամ ցրտացումը :

97.— Խարուած են անոնք որ կարծած են, թէ միտքն ու դատողութիւնը երկու տարբեր իրեր են, դատողութիւնը ուրիշ բան մը չէ. հապա միտքն մտքի լուսաւորութեան մեծութիւնը, այդ լոյսը իրերու խորը կը թափանցէ, և կը տեսնէ ինչ որ զիտել պէտք է, և կը հասկնայ այն բաները, որ անըմբռնելի կը թուին. այս կերպով պէտք է համազօրել թէ մտաւորական լոյսի բնդարձակութիւնն է որ կ'արտադրէ այն ամէն արդիւնքները, զոր դատողութեան կը վերագրեն :

98.— Ամէն մարդ իր բարեսրտութեան վրայ կը խօսի, բայց և ո՛չ մէկը համարձակութիւն չունի իր բարեմտութեան վրայ բերան բանալու :

99.— Մտքի բարեկրթութիւնը վայելուչ և պատշաճ բաներ խորհելու վրայ կը կայանայ :

100.— Մտքի բարեձեւութիւնը՝ խորթելի եղանակով մը հաճելի իրերու վրայ խօսիլն է :

101.— Շատ անգամ կը պատահի որ իրերը մեր մտքին առջև կը ներկայանան այնչափ կատարելութեամբ, որչափ կարելի պիտի չըլլար ձեռք բերել շատ հարքներով :

102.— Միտքը միշտ կը խարուի սրտէն :

103.— Ամէն անոնք, որ կը ճանչնան իրենց միտքը, չեն ճանչնար իրենց սիրտը :

104.— Մարդիկ և գործերը իրենց յատուկ հեռացոյցի կէտը ունին, կան որ պէտք է մօտէն տեսնել լաւ դատելու համար, և կան ուրիշներ, զոր կարելի չէ այնչափ քաջ դատել, մինչև որ հեռուն չգտնուինք :

105.— Մտացի մը չէ այն մարդը, որ բախտին բերումով խելք սորված է, ողջամիտ կ'ըսեն այն մարդուն, որ կը ճանչնայ, կ'որոչէ և կ'ըմբռնի :

106.— Իրերը լաւ ճանչնալու համար պէտք է լաւ գիտնայ մանրամասնութիւնները. և նկատելով որ այս վերջիները գրեթէ անթիւ են, հեռաւար մեր ճանաչողութիւններն ալ վեր ի վերոյ և ա՛նկատար են :

107.— Տեսակ մը պլըրասիութիւն է նոյն տալ թէ երբեք չեն զարդարուիր :

108.— Միտքը չի կրնար երկար ատեն զբօսնուլ սրտի դեր կատարող գուսաններով :

109.— Երկտասարկութիւնը կը փոխ իր ճաշակները արեան բորբոքումով, և ճերութիւնը կը պահէ իրենները սովորոյթով :

110.— Մարդիկ և ո՛չ մէկ բան չեն տար այնչափ առատամիտ կամքով, որչափ իրենց խորհուրդները կամ խրատները :

111. — Մարդս մէկ հումանուէին որչափ աւելի սիրէ, նոյնչափ մօտ է զայն ատելու :

112. — Մտքի, ինչպէս նաև երեսի թերութիւնները կը շատնան ձերանալով :

113. — Կան զեղեցիկ ամուսնութիւններ, բայց սխրալի երբևք :

114. — Մարդիկ չեն միտթարուիր երբ թշնամիներէ խարուած և բարեկամներու ձեռքով մատնուած ըլլան, մինչդեռ շատ անգամ զո՛ր կը մնան, երբ իւրենք զիրենք խարեն կամ ձեռք տան :

115. — Որչափ որ զիւրին է ինքզինքը խարել առանց հասկնալու, նոյնչափ պիտուար է ուրիշները խարել առանց հասկնելու :

116. — Զիկայ բան մը նուազ աննենդ քան խրատ ուզելու կամ տալու եղանակը, այն որ կ'ուզէ՝ իր բարեկամին զգացումներուն մասին յարգամեծար ակնածութիւն մ'ունենալ կը ցուցնէ, թէ և իր խորհուրդները հաստատել տալ և զայն իր վարմունքին երաշխաւոր ընել միայն կը խորհի, և այն որ խորհուրդ կուտայ, եռսնդուն և անշահախնդիր նախանձայուզութեամբ մը կը փոխարինէ այն վստահութիւնը, զոր ցոյց կուտան իրեն, թէ և շատ անգամ տուած խորհուրդներուն մէջ իր մասնաւոր շահն ու փառքը միայն կը փնտոյ :

117. — Վարպետութիւններուն ամենէն նրբինը բազմազան է ձևայնիլը թէ ինչպէս ենք այն թակարդին մէջ, զոր մեզի լարած են, և մարդիկ այնչափ զիւրաւ չեն խարուիր երբևք, բայց միայն այն ատեն երբ կ'երազեն թէ ուրիշները խարած են :

118. — Երբևք չխարելու գիտաւորութիւնը շատ անգամ խարուելու վտանդին մէջ կը դնէ մեզ :

119. — Այնչափ սորված ենք ուրիշներու քով

կեղծելու, որ վերջնական մենք մեզի ալ ծախալ կը ներկայանանք :

120. — Շատ անգամ կը դրժեն ակարութիւնով քան թէ մտաբերուած խորհուրդով մը :

121. — Մարդիկ շատ անգամ բարեք կ'ընեն, որպէս զի կարող ըլլան անպատիժ չարեք գործել :

122. — Եթէ մեր կիրքերուն կը զխմազրենք, աւելի մեր ակարութիւնէն է քան թէ զօրութիւնէն :

123. — Մարդիկ գրեթէ սլտի չունենային հաճոյք, եթէ իրենք զիրենք չխարէին երբևք :

124. — Սմնէն աւելի ճարպիկ անձերը իրենց ամբողջ կեանքը կը յատկացնեն նրբամտութիւնները սարսաւելու, որպէս զի կարեոր պարագաներու մէջ ու է մեծ շահու մը համար զանոնք գործածեն :

125. — Սրամտութեան ամենորեկայ գործածութիւնը՝ նուաստախոտ մտքի մը նշան է, և գրեթէ միշտ կ'ըլլայ որ անկ մը քոյարիսելու համար զայն գործածողը՝ ուրիշ անկ մը յայտնի կ'ընէ ինքզինք :

126. — Քորամանկութիւնն ու դաւաճանութիւնը միայն կարողութեան պակասութիւնէն առաջ կուզան :

127. — Խարուելու բուն և հաւաստի միջոցն է կարծել թէ ինք ուրիշներէն աւելի նրբամիտ է :

128. — Զափաղանց նրբամտութիւնը չինձու փափկանկատութիւն մ'է, բուն փափկալարութիւնը հաստատ նրբութիւն մ'է :

129. — Երբեմն կը բաւէ թանձրամիտ երևալ, հրնարապէտ անձէ մը չխարուելու համար :

130. — Տկարութիւնը վրէպ մըն է, զոր չեն կրնար սրբազրել կամ յանցանք մը, զոր չեն կրնար պատժել :

131. — Սյն կ'իներու, որոնք սիրոյ անձնատուր եղած են, ամենապաշտելի յանցանքն է սիրահարութիւն ընելը :

132. — Աւելի դիւրին է խոհական ըլլալ ուրիշն
բուն, քան թէ իր անձին համար :

133. — Միտիայն բարի օրինակները անոնք են,
զոր ինքնատիպ չարագործները մեզի կը ցուցնեն :

134. — Մարդիկ իրենց ունեցած ձիւքերով այնչափ
ծիծաղելի չեն, որչափ անոնցմով զոր ունենալ կը ձե-
ւացնեն :

135. — Մարդիկ երբեմն այնչափ տարբեր կ'ըլլան
իրենք իրենցմէ, որչափ ուրիշներէն :

136. — Կան անձեր, որոնք բնաւ սիրահար չլիտի
ըլլալին, եթէ սիրոյ վրայ խօսուելը երբեք լսած չը-
լային :

137. — Մարդիկ քիչ անգամ բերան կը բանան,
եբբ սնափառութիւնը խօսիլ չի տար :

138. — Մարդիկ աւելի կը սիրեն նոյն խակ իրենց
չարիքը պատմել, քան թէ անոր վրայ բնաւ չխօսիլ :

139. — Խօսակցութեան մէջ ողջամիտ և հաճելի
երեցող անձերու քով շատ հազուադիւր բանը ան է
որ զրեթէ չզանուիր մարդ մը, որ չխորհի աւելի այն
բանին վրայ, զոր խօսիլ կ'ուզէ, քան թէ ճշդիւ այն
բանին վրայ, զոր իրեն կը խօսին. ամենէն աւելի
ճարտարամիտներն ու ամենէն աւելի մարդահաճոնները
կը բաւականանան միայն ուշադիր կերպարանք մը
ցոյց տալով, միևնոյն ժամանակ կը տեսնուի իրենց
աչքերուն և միտքին մէջ թարթափանք մը այն բա-
ներու մասին, որ իրենց կը խօսուի, և անպարտնք
մը զառնալու համար այն բաներու վրայ, զոր ըսել
կ'ուզեն, փոխանակ նկատողութեան ասնելու թէ ինչն
իրեն չափազանց հաճոյք պատճառելու կամ ձեռք բե-
րելու աշխատիլը, ուրիշներու հաճելի ըլլալու կամ
զանոնք համոզելու մասին յոռի միջոց մըն է, և թէ լաւ
ունկնդիր ըլլալ և լաւ պատասխանելը մէկն է այն

ամենամեծ կատարելութիւններուն, զոր կրնան ունե-
նալ խօսակցութեան մէջ :

140. — Հանճարեղ կամ սրամիտ մարդ մը՝ շատ
անդամ մեծ չիթութեան մէջ պիտի խնար առանց
յիմարտնբու ընկերակցութեան :

141. — Շատ անգամ կը պարծինք թէ մենք մեզ
չենք ձանձրացներ բնաւ, այնչափ փառամոլ ենք որ
չենք ուզեր մեզ անպատեն և չարապուշակ ընկերակ-
ցութեան մէջ դանել :

142. — Ինչպէս որ մեծ միտքերու նկարագիրն է
քիչ խօսքերով շատ բաներ հասկնել, անաւագ միտ-
քերն ալ ընդհակառակը շատ խօսելու և ոչինչ ըսելու
ձիրքն ունին :

143. — Ուրիշներու բարեմասնութիւնները կը չա-
փազանցենք՝ աւելի մեր սեփական զգացումները յար-
դելով քան թէ անոնց արժանիքը գնահատելով, և
կ'ուզենք մեզի դովեստ հրաւիրել երբ կը կարծուի թէ
մենք անոնց կ'ուսանք :

144. — Ո՛չ ոք կը սիրէ դովել բնաւ, և ոչ ոք կը
դովէ երբեք անձ մը առանց շահու. դովեստը ճարտա-
բամտութեամբ քողարկուած փափկակազմ չարքոր-
թութիւն մ'է, որ տարբեր կերպով կը գոհացնէ աը-
ւոյն ու ընդունողը, մէկը կ'ստանայ զայն իրբև վարձք
իր արժանիքին, միւսը կ'ուստայ նշմարել տալու հա-
մար իր արդարասիրութիւնը և ընտրամտութիւնը :

145. — Մենք կ'ընտրենք թուեաւորուած դովեստ-
ներ, որոնք հակադարձաբար ցոյց կուտան թէ մենք
կը դովենք անոնց թերութիւնները, զոր չենք համար-
ձակիր ուրիշ կերպով յայտնել :

146. — Սովորաբար ուրիշ նպատակով մը չեն դո-
վեր բայց միայն դովուած ըլլալու համար :

147. — Քիչ անձեր ըստ բաւականին հանճարեղ են

նախադաս համարելու պարսաւը, որ օգտակար է իրենց, գովեստէն, որ կը մասնէ զիրենք:

148.— Կան մեղադրանքներ, որ կը գովեն և կան գովեստներ, որ կը բամբասեն:

149.— Գովեստը մերժելը՝ կրկին անգամ գովուած ըլլալու բաղձանք մըն է:

150.— Մեզի տրուած գովեստներու արժանի ըլլալու բաղձանքը կը խրախուսէ առաքինութիւնը, և այն գովեստները, որ կը տրուին միտքին, արժէքին և հրապոյրին, կը նպաստեն անոնց աւելնալուն:

151.— Աւելի գիտար է ինքզինքը արգիլել առաջնորդուելէ քան թէ հա կենալ ուրիշները ղեկավարել:

152.— Եթէ մենք մեզ երբեք չգգուէինք, ուրիշներու շողքորթութիւնը չպիտի կրնար վնասել մեզի:

153.— Բնութիւնը կը շինէ արժանիքը, և բախտը զայն ի գործ կը դնէ:

154.— Բախտը կ'ուզղէ մեր սխախտէն շատերը, զոր բանակամութիւնը չպիտի կրնար չտակել:

155.— Կան անձեր, որ իրենց արժանիքով մէկտեղ տաղտկալի են, և ուրիշներ, որոնք թէև թերութիւններ ունին, բայց հաճելի են:

156.— Կան անձեր, որոնց բոլոր արժանիքը կը կայանայ օգտակար կերպով յիմարական խօսքեր ըսելու և գործեր ընելու մէջ, և որոնք ամէն բան խանգարած պիտի ըլլային, եթէ ընթացքը փոխէին:

157.— Մարդու մը փառքը պէտք է որ միշտ չափուի այն միջոցներով, որոնք գործածուած են զայն ստանալու համար:

158.— Վարիշները՝ իբրև զբամ կը գործածեն մարդերը, և իրենց ուղած գինը կուտան անոնց, և

ամէն ոք հարկադրուած է ընդունիլ զանոնք զինքու ընթացքին և ո՛չ թէ խտրական արժողութեան համեմատ:

159.— Զի բաւեր մեծ ձիրքեր ունենալ, այլ պէտք է նաև զանոնք լաւ գործածել:

160.— Գործ մը՝ որչափ հոյակապ ալ ըլլայ, պէտք չէ որ մեծ համարուի, երբ վեհ խորհուրդի մը արդիւնք չէ:

161.— Պէտք է որ գործերու և խորհուրդներու մէջ անվրէպ համեմատութիւն մը գտնուի, եթէ կ'ուզեն քաղել այն ամէն արդիւնքները, զոր անոնք կըրնան արտադրել:

162.— Միջակ ձիրքերը լաւ գործածելու արուեստադիտութիւնը կը շորթէ յարգն ու համարմունքը, և կուտայ շատ անգամ աւելի հոշակ քան թէ իրական արժանիք:

163.— Կան կենցաղավարութեան անթիւ տեսակներ, որոնք ծիծաղելի կ'երևան, և որոնց թաքուն պատճառները շատ խոհական և շատ հաստատուն են:

164.— Աւելի դիւրին է արժանի երևալ այն պաշտօններուն, որոնց կարգուած չեն քան թէ անոնց զոր կը վարեն:

165.— Մեր արժանաւորութիւնը՝ պատուաւոր անձերու, և բախտը հասարակութեան համարումը կը հրաւիրէ մեր վրայ:

166.— Մարդիկ շատ անգամ վարձատուոյց կ'ըլլան արժանիքի երևոյթներուն քան թէ բուն իսկ արժանիքին:

167.— Ազանութիւնը՝ ներհակ է աւելի խնայողութեան քան թէ առատաձեռնութեան:

168.— Յոյսը, որչափ ալ խարուսիկ ըլլայ, գոնէ հաճելի ճամբով մը կը տանի մեզ զէպի կեանքի վախճանը:

169.— Երբ ծուլութիւնն ու վախկոտութիւնն է որ մեր պարտականութեան մէջ կը պահէ մեզ, շատ անգամ բոլոր պատիւը մեր առաքինութեան կը վերադրուի :

170.— Դժուարին է որոշել թէ զուտ, անկեղծ և պատուաւոր դործ մը, ուղղամտութեան՝ թէ ճարպիկութեան արդիւնք է :

171.— Առաքնութիւնները կը կորսուին շահու մէջ, ինչպէս գետերը խորատոյզ կ'ըլլան ծովու մէջ :

172.— Եթէ ձանձրութեան կամ սրանկողութեան զանազան ազդեցութիւնները լաւ քննուին, սխաի տեսնուի որ անիկայ թերացում մը առաջ կը բերէ աւելի պարտականութիւններու քան թէ շահախնդրութեան մէջ :

173.— Հետաքրքրութեան զանազան տեսակները կ'ան, մէկը շահախնդրական, որ բաղձալ կուտայ սորվելու այն բանը, որ կրնայ մեզի օգտակար ըլլալ, և միւսը՝ բարձրամիտ, որ առաջ կուզայ ուրիշներու չզիտցածը սորվելու բաղձանքէն :

174.— Աւելի լաւ է գործածել միտքը՝ տանկուլ համար մեր ենթարկուած պղտները, քան թէ նախատեսելու համար զանոնք որ կրնան մեր գլխուն գալ :

175.— Սիրոյ մէջ հաստատութիւնը մշտապէս անհաստատութիւն մ'է, որով սիրաը կը հարկադրուի մեր սիրած անձին բոլոր բարեմասնութիւններուն յարիլ, երբեմն մէկուն երբեմն միւսին նախապատուութիւն տալով, այնպէս որ այդ հաստատութիւնը չէ ուրիշ բան մը, բայց միայն որոշուած և պարփակուած անհաստատութիւն մը միևնոյն ենթակայի մէջ :

176.— Երկու տեսակ հաստատութիւն կայ սիրոյ մէջ, մէկը առաջ կուզայ անկէ, որով անընդհատ կը գտնեն սիրուած անձին վրայ սիրելու նորաձոր առարկա-

ներ, և միւսը տեղի կ'ունենայ հաստատ մնալը՝ պատիւ համարելէ :

177.— Գրեթէ չկայ մարդ մը, որ ամոթապարտ չըլլայ սիրուած ըլլալէ, երբ այլևս զինք չեն սիրեր :

178.— Կրնանք մէկը սիրել միմիայն մեր անձնական նկատումով, և միայն մեր ճաշակին և հաճոյքին կը հետեւնք երբ մեր բարեկամները մեզի կը նախադասնք, սակայն և այնպէս միայն այդ նախամեծարութեամբ է որ բարեկամութիւնը կրնայ ճշմարիտ և կատարեալ ըլլալ :

179.— Ուրախութեան առաջին շարժումը, որ տեղի կ'ունենայ մեր բարեկամներու երջանկութիւնով, չճնիր միշտ մեր բնաւորութեան բարութենէն, ո՛չ ալ մեր անոնց հանդէպ տածած բարեկամութենէն, այլ շատ աւելի անգամ կամ զրեթէ միշտ ատիկայ մէկ արդիւնքն է անճասիրութեան, որ մեր կարգին երջանիկ ըլլալու և կամ անոնց բարեբախտութենէն օգտուելու յոյսով կը պարբարէ մեզ :

180.— Մարդիկ չէին կրնար երկար ատեն ընկերակցարար ապրել, եթէ իրարու հանդէպ զիւրախար չըլլային :

181.— Յարատևութիւնը չէ արժանի ո՛չ պարսաւի և ո՛չ գովեստի, վասն զի անիկայ միայն տեւողութիւնն է ճաշակներու և զգացումներու, զորս մէկը չթօթափեր իրմէն, կամ չընծայեր ինք իրեն :

182.— Այն որ մնդի նորերը ձանձնալը սիրել կուտայ չէ այնչափ ձանձրութիւնը, զոր ունինք հիներէն, կամ փոխելու հաճոյքը, որչափ այն տհաճութիւնը, զոր կ'ունենանք պէտք կ'դաժին չափ զարմանք չազդելէ անոնց, որոնց չաւտ ծանօթ ենք, և այն յոյսը, որով աւելի զարմանք պիտի պատճառենք անոնց, որոնք մեզ այնքան չեն ձանձնար :

183. — Երբևմն թեթևօրէն կը գանգատինք մեր բարեկամներէն, կանխաւ արդարացնելու համար մեր թեթևամտութիւնը :

184. — Մեր զղջումը չէ այնչափ մոլորօք մը այն չարիքներուն համար, զոր ի գործ զրած ենք, որչափ երկիւղ մը անոնցմէ, որոնք կրնան մեզի հասնիլ :

185. — Կայ անհաստատութիւն մը, որ առաջ կուգայ մտքի թեթևութենէ՝ կամ տկարութենէն, որ անոր ընդօժնիլ կուտայ ուրիշին ամէն կարծիքները, կայ անոր ուրիշ մէկ տեսակը, որ աւելի արդարանալի է, և կը ծնի իրերու առաջ բերած տաղախութենէն :

186. — Մոլութիւնները կը մտնեն առաքինութիւններու կազմածին մէջ. ինչպէս թոյները կը խառնուին զեզերու բաղադրութեան մէջ, խոհեմութիւնը զանոնք կը միացնէ և կեանքի չարիքներուն զէմ օգտակարացէս կը գործածէ :

187. — Պէտք է համաձայն մնալ առաքինութեան պատուոյն հետ, վտանգի մարդկային անհատներուն ամենէն մեծ դժբախտութիւնները անոնք են, որոնց մէջ այդ անհատները ինկած են իրենց վրիպագործութիւններով :

188. — Կան անօրէնութիւններ, որոնք անմեղ կը հոչակուին, նոյն իսկ կը փառաւորուին իրենց փայլովը, թիւովը և չափազանցութիւններովը, այս պատճառով է որ հրապարակային գողութիւնները ճարտարութիւն կը համարուին, և յանիրաւի տեղեր կորզելը յաղթանակներ տանիլ կը կոչուի :

189. — Մենք կը խոստովանինք մեր թերութիւնները, անկեղծութեամբ դարմանելու համար այն վնասը, որ մեզի եղած է ուրիշներու մտքին մէջ :

190. — Ինչպէս բարութիւնը, նոյն և չարութիւնն ալ իր զիւցազներն ունի :

191. — Չեն արհամարհեր այն ամէն անձերը, որոնք մոլութիւններ ունին, բայց կ'անարդեն այն ամէն անհատները, որոնք երբեք առաքինութիւն չունին :

192. — Սռաքինութեան անունը կը ծառայէ շահու այնչափ օգտակարապէս որչափ մոլութիւնները :

193. — Հոգւոյ առողջութիւնը մարմնականէն աւելի ապահովուած չէ, և մարդիկ որչափ ալ հեռացած երևան կիրքերէ, նուազ վտանգի մէջ չեն դարձեալ անոնց ենթարկուելու քան առողջ մարդ մը հիւանդանալու :

194. — Կ'երևայ թէ բնութիւնը ամէն մարդու ծնած օրէն սահմաններ գծած է առաքինութիւններու և մոլութիւններու համար :

195. — Միայն մեծ մարդերու յատուկ է մեծամեծ սխալներ ունենալ :

196. — Կարելի է ըսել թէ մոլութիւնները մեղ կ'սպասեն կեանքի ընթացքին մէջ, նման այն ասպընջականներուն, որոնց օթեանին մէջ ճամբորդութեան միջոցին պէտք է յաջորդարար ընակիլ, և կը կասկածիմ որ փորձառութիւնը մեզ խորչեցուցած ըլլայ, եթէ թող տրուած ըլլար միևնոյն ճամբէն երկու անգամ անցնիլ :

197. — Երբ մոլութիւնները մեղ կը թողուն, կը պարծենանք կարծելով թէ մենք ենք որ զանոնք կը թողունք :

198. — Վերակրկնումներ կան ինչպէս մարմնական նոյն և հոգեկան հիւանդութիւններու մէջ, ինչ որ մենք մեզի համար իրրե բուժում կը նկատենք, շատ անգամ չէ այլ ինչ բայց միայն զաղար մը կամ տխտի փոփոխութիւն մը :

199. — Հոգւոյ թերութիւնները մարմնական վրաւորանքի կը նմանին, զանոնք բուժելու համար

որչափ խնամք ալ տարուի, սպին միշտ կ'երևայ և անոնք ամէն ատեն նորէն բացուելու վտանգին մէջ կը գտնուին:

200. — Շատ անգամ միայն մէկ մտութեան անձնատուր ըլլալէ մեզ արգիլողն այն է, որ մենք անկէ շատ տեսալներ ունինք:

201. — Դիւրաւ կը մոռնանք մեր յանցանքները, երբ անոնք միայն մեզի ծանօթ են:

202. — Կան մարդեր որոնցմէ կարելի է երբեք չյուսալ չարիք ստանց դայն տեսած ըլլալու, բայց չի կայ մարդ, որուն չարիքը տեսնելով իրաւունք ունենանք այդ մասին զարմանալու:

203. — Կը բարձրացնենք ոմանց փառքը նուաւտացնելու համար ուրիշներունը, և երբեմն նուազ պիտի դովէին Պ. Պրինձն ու Պ. Թիւրէնը եթէ երկուքն ալ երբեք չուզէին պարսաւել:

204. — Ճարպիկ երևալու բողձանքը շատ անգամ արդիւք կ'ըլլայ այդպէս ըլլալու:

205. — Առաքինութիւնը պիտի չերթար այնչափ հեռուն, եթէ սնափառութիւնը չընկերանար անոր:

206. — Այն որ կը կարծէ թէ ինք իրմով կրնա աշխարհի վրայ ուրիշներու կարօտ չըլլալու միջոցը գտնել, շատ կը խարուի, բայց այն, որ կը կարծէ թէ ուրիշները չեն կրնար իրեն անկարօտ ըլլալ, աւելի շատ կը խարուի:

207. — Կեղծ պարկեշտ անձերը անոնք են, որ իրենց թերութիւնները կը պատրուակեն ուրիշներուն և իրենց քով. ճշմարիտ առաքինի անձերը անոնք են, որ իրենց պակասութիւնները կատարելապէս կը ճանչնան և զանոնք կը խոստովանին:

208. — Ճշմարիտ պարկեշտ մարդն այն է, որ և ո՛չ մէկ բանէ կ'առնուի:

209. — Կ'իներու խտութիւնը զարդարանք մը և չարար մըն է, զոր կ'աւելցնեն իրենց զեղեցիութեան:

210. — Կ'իներու պարկեշտութիւնը շատ անգամ իրենց համբաւի և անդորրութեան սէրն է:

211. — Իրաւապէս պարկեշտ է այն մարդը, որ կ'ուզէ առաքինի անձերու առջև միշտ ի տես դրուիլ:

212. — Յիմարութիւնը մեզի կը հետեւի կեանքի բոլոր տեսութեան միջոցին, եթէ մէկը իմաստուն կ'երևայ, այն է պատճառը, որ անոր յիմարութիւնները համեմատուած են իր տարիքին և բախտին:

213. — Կան պարզամիտ անձեր, որ իրենք զիրենք կը ճանչնան և իրենց պարզմտութիւնը յաջողաբար ի գործ կը դնեն:

214. — Այն որ ատանց յիմարութեան կ'ապրի, չէ այնչափ իմաստուն, որչափ ինք ըլլալ կը կարծէ:

215. — Մարդիկ ձերանալով աւելի յիմար և աւելի իմաստուն կ'ըլլան:

216. — Կան մարդեր, որոնք կը նմանին հեղեղագութիւններու, զոր կ'երգեն միայն որոշ ժամանակի մէջ:

217. — Շատ անձեր կը դատեն մարդիկը, միայն անոնց ստացած համբաւին կամ ունեցած հարստութեան համեմատ:

218. — Փառքի սէրը, ամօթխածութեան վտարը, հարստանալու դիտումը, մեր կեանքը հեշտին և հաճելի ընելու բողձանքը, ուրիշները նուաւստացնելու տենչանքը շատ անգամ պատճառներն են այն քաջութեան, որ այնչափ հոշակ հանած է մարդերու մէջ:

219. — Բաջութիւնը պարզ մարդերու համար վտանգաւոր արհեստ մըն է, զոր ստանձնած են իրենց ապրուստը ճարելու նպատակով:

220. — Անթերի քաջութիւնը և կատարեալ վա-

տասրտութիւնը երկու ծայրեր են, ուր մարդիկ քիչ անդամ կը հասնին: Այն միջոցը, որ երկուքին մէջ կը գտնուի ընդարձակ է, և կը բովանդակէ արիասրտութեան ուրիշ ամէն տեսակները. նուազ չէ զանազանութիւնը, որ կը գտնուի անոնց մէջ քան ինչ որ կը նշմարուի զէմքերու և ընաւորութիւններու վրայ:

Կան մարդիկ, որ զիրենք կամովին ի տես կը բերեն գործի մը սկզբնաւորութեան պահուն, և կը թողնան ու կը տաղտկանան անոր տեղը թեկնէն:

Կան մարդիկ, որ գո՞հ են երբ աշխարհի պատուասիրութեան գոհացում տան, և անկէ անդին եղած բաներուն շատ քիչ կարեորութիւն կուտան:

Կան անոնցմէ ոմանք, որ միշտ հաւասարապէս տէր չեն իրենց երկիւղին, ուրիշներ երբեմն կը թողուն որ ընդհանուր զարհուրանքը զիրենք քաշէ տանի: Ոմանք պաշտօնէն առաջ կ'երթան, որովհետեւ իրենց պաշտօնատեղին մտալու համարձակութիւն չունին. կը զրանունն ուրիշներ, որոնց արիասրտութիւնը կը զօրանայ փոքրիկ վտանգներու սովորութիւնով և այդ ունակութիւնը զանոնք կը պատրաստէ աւելի մեծ վտանգները խէզախելու:

Կան ոմանք որ հզօր են սէր ի ձեռին, և կը վախնան հրացանի հարուածներէն, և ուրիշներ որ անվահեր են հրացանի հարուածներէն և կը վախնան սուրով մարտնչելէն:

Այս զանազան տեսակ քաջասրտութիւններու ամէնքն այ կը համաձայնին այն բանին մէջ որ, գիշերատեն երկիւղը աճեցնելով և բարի ու չար գործերը ծածկելով համարձակութիւն կուտայ իր անձը հողալու:

Կայ տակաւին ուրիշ հոգածութիւն մը աւելի ընդհանուր, վասն զի երբեք տեսնուած չէ մարդ մը, որ

ի գործ դնէ ամէն ինչ որ կարող ըլլայ առարելու առթիւ մը, եթէ վստահ չըլլայ վտանգէ ազատելու, այնպէս որ ակներև է թէ մահուան երկիւղը կը պահսեցնէ ինչ ինչ բաներ քաջութենէ:

221. — Կատարեալ քաջութիւնը՝ գործելն է առանց վկաներու այն բանը, զոր պիտի կրնային ընել բոլոր աշխարհի առջև:

222. — Անպահութիւնը հոգեւոյ արտասովոր մէկ զօրութիւնն է, որ զայն վեր կը հանէ խռովութենէ, խառնակութիւններէ և այն յուզումներէ, զոր մեծ վրտանդներու տեսարանը կրնայ անոր մէջ ծնուցանել: Այս զօրութիւնով է որ դիւցազները հաստատ կը մնան անվրդով վիճակի մը մէջ և կը պահեն իրենց բանավարութեան ազատ գործածութիւնը ամենէն աւելի յանկարծանաս և սոսկալի պատահարներու մէջ:

223. — Կեղծաւորութիւնը մեծարանք ոչնէ, զոր մարտիւնը կը մատուցանէ ստաքինութեան:

224. — Շատ մարդիկ պոչքարի մէջ անձերնին բաւական վտանգի կենթարկին իրենց պատիւը վրկելու համար, բայց քիչերը միշտ կուզեն՝ վտանգի դիմադրակ այնչափ, որչափ որ հարկ է յաջողոյնելու համար իրենց դիտաւորութիւնը, որուն անձնատուր եղած են:

225. — Մնաւիառութիւնը, ամօթխածութիւնը մանաւանդ խառնուածքը մէկտեղ դալով կը կազմեն շատ անգամ երկի մարդերու քաջութիւնը և կ'ինտրուատաքինութիւնը:

226. — Մարդիկ չեն ուղեր երբեք կորսնցնել կեանքը, և կը բաղձան փառք վաստկել, այս կերպով քաջասիրտները աւելի ճարտարութիւն և ուշիմութիւն կունենան մահուանէ խոյս տալու, քան թէ դրոսնենդերը իրենց ինչքը պահպանելու:

227. — Գրեթէ չիկայ անձ մը, որ մանկական հասակի նախնական հակամիտութեան մէջ ցոյց չիտայ թէ ուրիշ պիտի սկսին տկարանալ իր մարմինն ու միտքը :

228. — Լենյազգովարութեան մէջ շատ անգամ հաճուք կզգանք աւելի մեր պակասութիւններով քան թէ բարեմասնութիւններով :

229. — Ապերախտ կը կոչենք այն մարդը, որ իր ապուշորհութեան մասին նուազ յանցաւոր է, քան այն անձը, որ բարիք ըրած է իրեն :

230. — Երախտագիտութիւնը կը նմանի վաճառակամներու հատարմութեան, որ կը պահպանէ ազուտութիւնը, և շատ անգամ մեր պարտքը կը վճարենք ոչ թէ զայն հատուցանելը արդարութեան պահանջք ըլլալուն, այլ փոխատու անձերը աւելի զիւրութեամբ գտնելու համար :

231. — Ամէն անոնք, որ երախտագիտական պարտականութիւններ կը կատարեն, այդ պատճառով չեն կրնար պարծենալ թէ չնորհամտոյց են :

232. — Այն հաշուաւորէսը, որ տեղի կունենայ և զած չնորհներու փոխարէն ակնկալուած երախտագիտութեան մէջ, ծագում կ'առնէ չնորհատուին բարձրամտութենէն և չնորհապարտին դոտողութենէն, որով չեն կրնար համաձայնիլ բարերարութեան զինին վրայ :

233. — Երախտագիտական պարտականութիւն մը կատարելու համար ցոյց տրուած չափազանց փութկոտութիւնը տեսակ մը ապերախտութիւն է :

234. — Մարդիկ աւելի զիւրաւ կրնան սահմաններ որոշել իրենց երախտապարտութեան քան թէ յոյսերուն և իղձերուն :

235. — Մեծամտութիւնը չուզեր պարտաւորուել, և անձնասիրութիւնը չփափաքիր հատուցանել :

236. — Այն բարիքը զոր ընդունած ենք մէկէ մը,

կը պահանջէ որ տանինք և յարգենք այն չարիքն ալ զոր անիկայ մեղի հասուցած է :

237. — Օրինակէ աւելի տարափոխիկ բան մը չիկայ, և չենք ընէր երբեք ո՛չ մեծ բարիքներ և ո՛չ մեծ չարիքներ, որոնք չեն արտադրեր իրենց նմանները. բարի գործերու նմանող կըլլանք նախանձաւորութեամբ, և չար գործերու մեր ընտելեան չարութեամբ, զոր ամօթխածութիւնը լանտարգել կը բռնէր և օրինակը ազատ ձգէր :

238. — Մեծ յիմարութիւն մըն է մրամինակ խմաստուն ըլլալ ուղիւր :

239. — Մեր վիշտերուն և տառապանքին ինչ պատճառանք ալ թերեւք, անոնք շատ անգամ արզիւնքն են միայն մեր չահասիրութեան և մնափառութեան :

240. — Վշտակցութիւններու և ցաւերու մէջ կան կեղծաւորութեան զանազան տեսակները, մէկուն մէջ մեղի սիրելի եղող անձի մը կորուստը ո՛րալու պատրուակով կուլանք մեր վրայ, և կողքանք որ մեր ինչքը, հաճոյքը, կարեորութիւնը կը նուազի. կը ցաւինք այն լաւ համարումին վրայ, զոր ունէին մեղի նկատմամբ : Այսպէս մեռեալները կը սրտուեն այն արտասուքներով, որոնք միայն ողջ եղողներուն համար կը թափուին, ըսի թէ ասիկայ կեղծաւորութեան մէկ տեսակն է, վասն զի այդ կարգի տառապանքներու մէջ մարդիկ իրենք զիրենք կը խարեն :

Կայ ուրիշ տեսակ կեղծաւորութիւն այն ալ, որ չիկրնար նոյնչափ անմեղ համարուիլ, որո խնտե անիկայ բոլոր աշխարհը կը խարէ, ասիկայ տուայտանքն ալ այն անձերուն, որոնք կը կաթողնին սեղապանձ և անմահ տրտմութեան մը փառքին : Ամէն բան սոլառող ժամանակը երբ իրենց իրական վիշտերուն վերջ տայ,

անոնք իրենց լացերը, որք ու կոծերը, գանդաժներն ու հառաչանքները շարունակելէ չեն դադրիր, սգազգած զիրք մը կ'ստանձնեն և իրենց բոլոր գործերով կաշխատին համոզելու թէ այդ տհաճութիւնն ու տաղտուկը պիտի վերջանայ իրենց կեանքին հետ միասին :

Սյս տխուր և տաժանելի ունայնամտութիւնը սովորաբար կը գտնուի փառասէր կիներու քով, իրենց սեռային կաղուծիւնը գրեթէ քոցած ըլլալով այն բոլոր ճամբաները, որոնք փառքի կը տանին, անոնք ալ անմխիթար տառապանք ցոյց տալով կ'աշխատին հրուշակուոր հանդիսանալ :

Կայ արտասուքի ուրիշ տեսակ մին ալ պզտիկ աղբերակներով, կուլան, որպէս զի գորովայի ըլլալու համբաւը վայելն, կուլան, որպէս զի գուլթ շարժեն, կուլան, որպէս զի ողբայի ըլլան, վերջապէս կուլան, որպէս զի չողբայու ամօթէն խոյս տան :

241. — Մեր լաւագոյն բարեկամներու ձախորդութեան մէջ կը գտնենք շատ անգամ բան մը, որ մեզի անհաճոյ չըլլար :

242. — Դիւրաւ կը մխիթարուինք մեր բարեկամներու ձախորդութիւններուն վրայ, եթէ այս վերջինները այդ բարեկամներու հանդէպ մեր տաժամ խանդողատանքը հոչակելու ծառայէ :

243. — Կերեայ թէ անձնասիրութիւնը բարութեանէ զիւրաւ կը խարուի, և ինքզինք կը մոռնայ երբ ուրիշներու օգտին համար կ'աշխատի : Ասոր հետ մէկտեղ նպատակին հասնելու համար ասիկայ ամենէն ապահով միջոցն է, ասիկայ չնորհելու պատրուակին տակ տոկոսով փոխ տալ է, վերջապէս ամենուն սիրտըն ու սէրը գրաւելու և շահելու համար նուրը և փափկամտ հնարք մըն է :

244. — Ո՛չ ոք արժանի է իր բարութեան համար

գովուելու, եթէ չար ըլլալու ոյժ չունի : Ուրիշ ամէն բարութիւն շատ անգամ չէ այլ ինչ, բայց միայն ծուլութիւն կամ անկարողութիւն կամքի :

245. — Այնչափ վտանգաւոր չէ մարդերէ շատերուն բարեք ընելը, որչափ անոնց շատ բարեք ընձեռելը :

246. — Ո և է բան մը մեծերու վստահութենէն աւելի չի կրնար մեր հպարտութիւնը գգուել, որովհետեւ մենք այդ վստահութիւնը կը նկատենք մեր արժանիքին իրեն մէկ արդիւնքը, առանց խորհելու թէ անիկայ ծնունդ կ'առնէ ունայնամտութենէ կամ խորհուրդ պահելու անկարողութենէ :

247. — Բարեչնորհութեան վրայ կարելի է ճառել գեղեցիկութենէ անջատաբար, անիկայ յարմարութիւն մըն է, որուն կանոնները ո՛չ ոք զխտէ, և գաղտնի համեմատութիւն մըն է ամբողջ զխնայիծերու, որոնք կը սրաշաճին մարդու դունաւորութիւններուն և կերպարանքին հետ :

248. — Պչրանքն ու նաղանքը կը կազմեն կիներու նիւթն ու հիւթը, բայց շատերը գանոնք չեն գործածեր, վասն զի ոմանց սլրաօրութիւնը վախով կամ ողջմտութիւնով զսպուած է :

249. — Մարդիկ շատ անգամ ուրիշները կը նեղեն, երբ կը կարծեն թէ չեն կրնար երբեք գանոնք անհանդիսաւ ընել :

250. — Շատ պէտք է որ մեր բոլոր կամեցողութիւնները ճանչնանք :

251. — Զիկայ անկարելի բան մը, կան ճամբաներ որ ամէն բանի կը տանին, եթէ բաւական կամեցողութիւն ունենանք՝ միշտ ձեռք պիտի բերենք բաւական միջոցներ :

252. — Գերագոյն յաջողակութիւնը կը կոչանայ իրերու արժէքը ճանչնալու մէջ :

253.— Մեծ յաջողակութիւն մ'է իր հնարագիտութիւնը կարենալ ծածկելը :

254.— Այն որ առատաձեռնութիւն կ'երեւայ, շատ անգամ ուրիշ բան մը չէ, այլ միայն սքողուն փառասիրութիւն մը, որ կ'արհամարհէ փոքրիկ շահերը, ձեռք բերելու համար մեծագոյնները :

255.— Մարդերէ շատերուն քով տեսնուած հաւատարմութիւնը չէ ուրիշ բան մը, հասար միայն անձնասիրութեան մէկ հնարքը հրաւիրելու համար իր վրայ ուրիշներու վստահութիւնը, ստիկայ միջոց մին է մեզ ուրիշներէ աւելի բարձրացնելու և աւելի կարևոր իրերուն աւանդապահ ընել տալու :

256.— Վեհանձնութիւնը կ'արհամարհէ ամէնը, ունենալու համար ամէնը :

257.— Ձիկայ նուազ պերճարանութիւն՝ խօսող մարդու ձայնական կղանակին, աչքերուն և կերպարանքին, որչափ խօսքերու ընտրութեան մէջ :

258.— Ըշմարխտ պերճախօսութիւնը կը կայանայ ըսելու մէջ միայն ինչ որ պէտք է, և չըսելու մէջ ինչ որ պէտք չէ :

259.— Կան անձեր, որոնց թերութիւնները աղէկ կը յորմարին, և ուրիշներ, որոնք իրենց բարեմասնութիւններով անշտորհ են :

260.— Այնչափ սովորական է տեսնել ճաշակներու փոփոխութիւնը, որչափ արտասովոր է տեսնել միտումներու յեղաշրջումը :

261.— Ծահախնդրութիւնը ի դօրծ կը դնէ ամէն տեսակ առաքինութիւններն ու մոլութիւնները :

262.— Խոնարհութիւնը շատ անգամ միայն կեղծ հնազանդութիւն մ'է, զոր կը գործածեն ուրիշները հնազանդեցնելու համար : Ասիկայ ճարտարիմաց մէկ հնարքն է հպարտութեան, որ կը խոնարհի բարձրա-

նայու համար, և ասոր հետ մէկտեղ հազար տեսակ ձևեր կ'առնէ : Անիկայ խոնարհութեան կերպարանքին տակ սրահուելէ զատ չի կրնար երբեք աւելի ծպտիլ և յաջողիլ ուրիշները խաբելու :

263.— Բոլոր զգացումներէ լւերաքանչիւրը ունին ձայնի կղանակ մը, շարժումներ և դէմքի տեսիլներ իրենց յատուկ, և այդ լաւ կամ յոռի, աստործելի կամ անախորժ բերումով է որ մարդիկ հաճելի կամ սնահանց կ'ըլլան :

264.— Բոլոր վիճակներու մէջ լւերաքանչիւր Երկը ձևացնէ դէմք մը և դուրսի կերպարանք մը, այնպէս ինչպէս որ կ'ուզէ թէ ուրիշները հաւատան : Այս կերպով կարելի է ըսել թէ մարդկային աշխարհը կը բաղկանայ դէմքերէ :

265.— Մանրաբարոյութիւնը՝ մարմնայ մէկ գաղտնիքն է, որ հնարուած է մտքի թերութիւնները ծածկելու համար :

266.— Շողոքորթութիւնը՝ կեղծ զբամ մըն է, որ միայն մեր սնասարժութիւնովը յարդ և ընթացիկ զին մը կ'ուռնեայ :

267.— Սիրոյ հանգրքը սիրելի կը սերի, և մարդիկ աւելի երջանիկ են սիրոյ այն կիրքով զոր ունին, քան թէ անով զոր կ'ուռան :

268.— Քաղաքավարութիւնը բաղձանք մըն է պատուասիրուելու և իրրև բարեկիրթ մեծարուելու :

269.— Երիտասարդներուն սովորաբար տրուած դաստիարակութիւնը՝ կրկնորդ անձնասիրութիւն մ'է, զոր կը ներշնչեն անոնց :

270.— Ձիկայ բնաւ կիրք մը, ուր սէրը ինքի տիրէ այնչափ ուժով որչափ սիրոյ մէջ, և մարդիկ շատ անգամ աւելի արամաղիր են զոնկու իրենց սրբաձններուն հանգիստը, քան թէ կորսնցնել իրենցը :

271. — Ինչ որ կ'անուանենք առատաձևունութիւն, չափ անգամ ուրիշ բան մը չէ, այլ միայն տալու սընափառութիւնը, զոր աւելի կը սիրենք քան թէ մեր տուածը:

272. — Գուժը չափ անգամ մեր անձնական ազդաներուն մէկ զգացումն է ուրիշի թշուառութիւններուն մէջ, ասիկայ ճարտար նախատեսութիւն մ'է այն ձախորդութիւններուն, որոնց կրնանք ենթարկուիլ: Մենք ձեռնառու կ'ըլլանք ուրիշներուն, որպէս զի անոնք այլ հարկադրուին մեզի օգնել նմանօրինակ պարագաներու մէջ, և այն ծառայութիւնները զոր անոնց կ'ընծայենք, ճշդիւ բարիք մըն է, զոր մենք մեզի կ'ընենք նախապէս:

273. — Փոքրողութիւնը յամառութիւն ի գործ կը դնէ: Մենք զիւրաւ չենք հաւատար այն բանին, որ մեր տեսութիւնէն անդին գոյութիւն ունի:

274. — Կը սխալին անոնք, որ կը կարծեն թէ միայն ուժգին կիրքերը, օրինակի համար, փոռամուրթիւնն ու սէրն են որ կրնան յաղթանակել ուրիշներուն: Ծուլութիւնը՝ որչափ ալ բոլորովին թոյլ ըլլայ, չափ անգամ չի թողուր որ ուրիշ մը տիրապետէ, անիկայ կեանքի բոլոր խորհուրդներուն և գործերուն վրայ բռնի տէր կ'ըլլայ, և անոգայաբար կը կործանէ ու կը փճացնէ կիրքերն ու առաքնութիւնները:

275. — Հպարտութեան և ծուլութեան մէկ գործն է՝ չարի մասին առանց բաւական քննութիւն կատարելու ցոյց տրուած զիւրահաւատութիւնը: Մարդիկ կ'ուզեն յանցապարտներ գտնել և չեն ուզեր յանցանքները քննելու աշխատութիւնը ստանձնել:

276. — Ամենափոքր չահերու համար կը մերժենք դատաւորներու իրաւասութիւնը, և աւելի կ'ուզենք որ մեզ համբաւն ու փառքը կախուժ ունենան դա-

տողութենէն այն անձերուն, որոնք մեզի բոլորովին հակառակ են կամ իրենց նախանձուտութեամբ, կամ նախապաշարուածով և կամ քչիկ խելամոռութիւնով, և միայն ի նպաստ մեզի վճռել տալու համար է որ այնքան ձևերով ի տես կը հանենք մեր հանգիստն ու կեանքը:

277. — Գրեթէ չի կայ մարդ մը բաւական ճարտարամիտ ճանչնալու համար այն ամէն չարիքը, զոր ըրած է:

278. — Ստացուած պատիւը՝ կրօնխաւորութիւն մ'է անոր, զոր պարտին ստանալ:

279. — Երկատասարդութիւնը՝ անընդհատ արբշտութիւն մ'է, անիկայ բանականութեան տենդային տագնապն է:

280. — Մարդիկ կը սիրեն ուրիշները գուշակելը, բայց չեն ուզեր ուրիշներէ գուշակուիլ:

281. — Կան մարդիկ, որոնք հասարակութեան կողմէ կը հաւնուին, և անոնց բոլոր արժանիքը կը բազմանայ միայն մոլութիւններէ, որոնք կը ծառայեն կենցաղավարութեան:

282. — Տաղամալի հիւանդութիւն մ'է անողութիւնը չափ մեծ կենցուղիով մը պահելը:

283. — Խարերարոյութիւնը, որ կը պարծի թէ զգայուն է, չափ անգամ փոքրագոյն չահերով զգայալիկ կ'ըլլայ:

284. — Անմտադրութիւնը կը նուագեցնէ միջակ կիրքերը և կ'աճեցնէ մեծերը, ինչպէս որ հովը կը մարէ մոմերը և կը բորբոքէ կրակը:

285. — Կիները չափ անգամ կը կարծեն սիրել, մինչդեռ չեն սիրեր: Խարդաւանքով մը զրազումը, ազնուակերպութեան առաջ բերած մտքի յուզումը, սիրուած ըլլալու բնական հակումը և մերժելու ցաւը:

զանոնք կը համոզեն թէ ունին կիրքեր, երբ նազանք է միայն իրենց ունեցածը :

286.— Մարդիկ շատ անգամ դժգոհ կ'ըլլան այն անձերէ, որոնց հետ առուտուր կ'ընեն : Ասոր պատճառն ալ գործին յաջողութեան համար իրենց բարեկամներու շահու մասին գրեթէ միշտ անփոյթ ըլլայն է, այդ կերպով իրենց ձեռնարկին մէջ յաջողած ըլլալու պատիւն ալ նոյնիսկ իրենց շահը կը կազմէ :

287.— Երբ չափազանց նկատենք բարեկամներու մեղի հանդէպ ցոյց տուած խանդադատանքը, այդ նկատումը շատ անգամ կը ծնի մեր արժանիքը գնահատել տալու բողձանքէն քան թէ երախտագիտութենէ :

288.— Աշխարհ մտնողներու մասին տրուած հաւանութիւնը շատ անգամ առաջ կ'ուղայ այն գաղափի նախանձայուզութենէ, զոր կը տածեն առաջուց հոն հաստատուածներուն նկատմամբ :

289.— Հպարտութիւնը, որ մեղի այնչափ նախանձայուզութիւն կը ներշնչէ, շատ անգամ զայն չափաւորելու ալ կը ծառայէ :

290.— Կան սքողուն ստութիւններ, որոնք ճշմարտութիւնը այնչափ աղէկ կը ներկայացնեն որ չի խաբուիր զանոնք անիրաւ գատել պիտի ըլլար :

291.— Երբեմն չի կայ նուազ ճարտիւթութիւն՝ բարի խրատէ օգտուել կարենալու, քան թէ ինքզինքը լաւ խրատելու մէջ :

292.— Կան չարեր, որոնք նուազ վտանգաւոր պիտի ըլլային եթէ երբեք բարութիւն չունենային :

293.— Վեհանձնութիւնը բաւական աղէկ սասմանուած է նոյն իսկ իր անուանակոչումով, բայց և այնպէս կարելի է ըսել թէ ատիկայ հպարտութեան ողջմտութիւնը և գովեստներ ընդունելու ընտիր միջոցն է :

294.— Անկարելի է միւս անգամ սիրել զայն, զոր ճշմարտապէս դադրած են սիրելի :

295.— Ո՛չ թէ աւելի բեղնամտութիւնը բազմաթիւ հնարքներ գտնել կուտայ մեզի միևնոյն գործի մէջ, այլ խելս մտութեան սրակասութիւնը խորհել կ'ուտայ այն ամէնը, որ մեր երևակայութեան առջև կը ներկայանան և մեզ կայդիլեն նախ և առաջ ընտրելի լաւագոյնը :

296.— Կան գործեր և հիւանդութիւններ, զոր դարմանները կը դառնայնեն որոշ ժամանակի մէջ, և մեծ ճարտարութիւնը կը կայանայ ճանչնալու մէջ թէ կրը վտանգաւոր է անոնց գործածութիւնը :

297.— Շինծու պարզութիւնը՝ նրբահիւս խաբէութիւն մ'է :

298.— Կան աւելի թերութիւններ բնաւորութեան քան թէ մտքի մէջ :

299.— Մարդերու արժանաւորութիւնն ալ ունի իր եղանակը, այնպէս ինչպէս պաուղներն ունին իրենցը :

300.— Կարելի է ըսել թէ մարդկային բնաւորութիւնը, ինչպէս նաև շինուածներու մեծագոյն մասը ունին զանազան երևաններ, որոնցմէ ոմանք հաճելի և ոմանք անհաճոյ են :

301.— Համեստութիւնը չի կրնար ունենալ փառասիրութեան հետ պայքարելու և զայն նուաճելու արժանիքը : Անոնք միասին չեն գտնուիր երբեք, համեստութիւնը հոգւոյ թուլութիւնն ու ծուլութիւնն է, մինչդեռ փառասիրութիւնը՝ անոր գործուէնութիւնն ու ժրութիւնն է :

302.— Կը սիրենք մենք զանոնք, որ մեր վրայ կը դարմանան, և միշտ չենք սիրել զանոնք, որոնց վրայ մենք կը դարմանանք :

303.— Դժուարին է սիրել այն անձերը, զորս

չենք յարգեր բնաւ, բայց ո՛չ նուազ դժուար է սիրել այն անձերը, զորս մեզմէ շատ աւելի կը յարգենք:

304. — Ֆիզիքական խառնուածները ունին սովորական և կանոնաւոր ընթացք մը, որ կը շարժի և անզղալարար կը դարձնէ մեր կամքը: Այդ խառնուածները միասին կը չըջին, և մեր մէջ գաղտնի ազդեցութիւններ կը գործեն յաջորդաբար, այնպէս որ մեր բոլոր գործերուն մէջ անոնք մեծ դեր մը կը կատարեն առանց մեր կարենալ զայն ճանչնալուն:

305. — Երաստագիտութիւնը շատ անձերու քով չէ այլ ինչ. բայց միայն զօրաւոր և գաղտնի տենչ մը աւելի մեծ բարիքներ ձեռք բերելու համար:

306. — Գրեթէ ամէն մարդ հաճոյք կզգայ փոքրիկ պարտականութիւններ կատարելով, շատեր երախտագէտ կը մնան միջակ բարութիւններու առթիւ, բայց զրեթէ չի կայ անձ մը որ ապերախտ չգտնուի մեծագոյն բարիքներու մասին:

307. — Կան յիմարութիւններ, որոնցմէ մարդիկ կը բռնուին տարափոխիկ հիւանդութիւններու պէս:

308. — Շատ անձեր կ'արհամարհեն բարիքը, բայց քիչեր կրնան զայն ընծայել:

309. — Սովորաբար միայն փոքրիկ շահերու մէջ է որ երեւոյթներու հաւատարմութիւնը կ'ստանձնենք:

310. — Մարդիկ մեր նկատմամբ որչափ ալ աղէկ խօսին, ասով մեղի նոր բան մը չեն սորվեցնել:

311. — Շատ անգամ կը ներկենք անոնց որ մեզ կը ձանձրացնեն, բայց չենք կրնար ներել անոնց, զորս մենք կը ձանձրացնենք:

312. — Այն հետաքրքրութիւնը, զոր ցոյց կ'ուտան մեր ասիրատուութիւններուն մասին, շատ անգամ գովուելու արժանի կ'ըլլայ մեր բարեգործութիւններուն պատճառով:

313. — Գրեթէ ապերախտ անձ չեն կրնար զանել այն մարդիկ, որոնք տակաւին բարիք ընելու կարողութիւն ունին:

314. — Այնչափ վայելուչ է փառաւորուել ինք իր մտի, որչափ ծիծաղելի է սլարձենալ ուրիշներով:

315. — Համեստութիւնը՝ առաքինութիւն մը ըրած են, մեծ մարդերու փառամոլութիւնը չափաւորելու, և միջակ անձերը իրենց նուազ բախտաւորութեան և զոյգն արժանաւորութեան մէջ միտմարելու համար:

316. — Կան անձեր, որոնք անմիտ ըլլալու սահմանուած են, և անոնք ո՛չ թէ միայն իրենց կամաւոր ընտրութեամբ այլ և բախտին բանազատումովն ալ յիմարութիւններ կ'ընեն:

317. — Կեանքի մէջ երբեմն տեղի կ'ունենան անհնի պատահարներ, որոնց մէջէն դիւրաւ ազատելու համար քիչ մը խնդ ըլլալ պէտք է:

318. — Եթէ կան մարդիկ, որոնց ծիծաղելի կողմը չէ երեցած երբեք, պատճառն այն է որ ուրիշներ զայն աղէկ վնասած չեն:

319. — Երբ սիրականն ու տարիուհին միասին ըլլալէ չեն ձանձրանար երբեք, պատճառն այն է որ անոնք միշտ իրենց վրայ կը խօսին:

320. — Ինչո՞ւ կը պարտաւորինք որ բաւական յիշողութիւն ունենանք պահելու համար մեր գլխուն և կաններուն մինչև խակ ամենափոքր պարագաները, և անկէ ըստ բաւականին չունենանք յիշելու համար թէ, զանոնք քանի անգամ պատմած ենք միևնոյն անձին:

321. — Այն սաստիկ հաճոյքը զոր կ'զգանք մեր վրայ խօսելէ, պէտք է մեզ վախցնէ թէ անկէ զրեթէ բան մը չեն զգար ունկնդիրները:

322. — Այն որ սովորաբար մեզ կ'արգիլէ բարե-

կա ներուճն առջև մեր սրտին խորերը ցուցնելէ, աւելի մօր անձին, քան թէ անոնց հանդէպ մեր ունեցած անվստահութիւնն է :

323. — Տկար անձերը չեն կրնար անկեղծ ըլլալ :

324. — Ապերախտները պարտաւորել մեծ զժբախտութիւն մը չէ, բայց անտանկի թշուառութիւն մ'է անպատիւ և կոպիտ մարդու մը շնորհապարտ մնալ :

325. — Մարդիկ յիմարութիւնը բուժելու համար միջոցներ ձեռք կը բերեն, բայց թիւր միտք մը ուղղելու համար բնաւ հնար մը չեն գտներ :

326. — Մարդիկ չեն կրնար երկար ատեն պահել այն զգացումները, զոր պարտին ունենալ իրենց բարեկամներուն և թարերարներուն նկատմամբ, եթէ իրենց անձին ներքին որ շատ անգամ անոնց թերութիւններուն վրայ ազատորէն խօսին :

327. — Մեծերը ներքողել այն առաքինութիւններով, զոր անոնք չունին, կը նշանակէ զանոնք նախատել անպատիժ կերպով :

328. — Մենք աւելի մօտի՛կ ենք սիրելու զանոնք որ մեզ կ'ատեն, քան թէ այն անձերը, որ մեզ կը սիրեն մեր ուզածէն աւելի :

329. — Արհամարհելի են միայն այն անձերը, որ կը վախնան անարգուած ըլլալէ :

330. — Մեր խելօքութիւնը նուազ խաղալիկ չէ բախտին ձեռքը, որչափ մեր լինչքը :

331. — Նախանձաւորութեան մէջ աւելի անձնաւորութիւն կայ քան թէ սէր :

332. — Մենք մեզ շատ անգամ կը մխիթարենք չարերու տկարութիւնով, որոնց պատճառը մեզ մխիթարելու ոյժը չունի :

333. — Ծիծաղելին աւելի կը խայտառակէ, քան թէ խայտառակութիւնը :

334. — Փոքրիկ յանցանքները կը խոստովանինք միայն համոզելու համար թէ անկէ մեծերը չունինք :

335. — Նախանձը աւելի անհաշտելի է քան թէ ատելութիւնը :

336. — Երբեմն մարդիկ կը կարծեն թէ շողոքորթութիւնը կ'ատեն, մինչդեռ իրենց ատածը միայն շողոքորթելու եղանակն է :

337. — Մարդիկ կը ներեն, որչափ ատեն որ կը սիրեն :

338. — Մէկու մը համար իր տարփածուն հաւատարիմ ըլլալը՝ աւելի զժուար է երջանկութեան մէջ, քան թէ խոշտանգուած ատեն :

339. — Կիները չեն ճանչնար իրենց բոլոր նազանքը :

340. — Կիները չունին երբեք կատարեալ խստութիւն առանց խորչանքի :

341. — Կիները նուազ կրնան զսպել իրենց պըշբանքը, քան թէ կիրքերը :

342. — Սիրոյ մէջ խարերայութիւնը գրեթէ միշտ աւելի առաջ կ'ընթանայ քան թէ անվստահութիւնը :

343. — Կայ սիրոյ որոշ տեսակ մը, որու չափազանցութիւնը կ'արգիլէ նախանձը :

344. — Կան որոշ բարեմամտութիւններ, ինչպէս են զգայութիւնները, անոնք որ ակնարկուած ձիրքերէ բոլորովին զուրկ են, չեն կրնար զանոնք տեսնել և ոչ ալ հասկնալ :

345. — Մեր ատելութիւնը երբ շատ բուռն է, կ'ստորնայնէ մեզ անոնցմէ աւելի, զոր կ'ատենք :

346. — Մեր բարիքն ու չարիքը միայն մեր անձնասիրութեան համեմատութիւնովը կ'զգանք :

347. — Կիներէ շատերուն խելքը կը ծառայէ զօրացնելու աւելի անոնց յիմարութիւնը քան թէ բանականութիւնը :

348. — Երկտասարդութեան կիրքերը անանց երջանութեան գրեթէ աւելի հակառակ չեն, որչափ ձերունքներու անհոգութիւնը:

349. — Ծննդաւայրի չեղտը կը մնայ մտքի և սրտի մէջ, ինչպէս լեզուի վրայ:

350. — Մեծ մարդ մը բլլալու համար պէտք է զիտնալ թէ ի՞նչպէս կարելի օգտուել բախտին ամէն բերմունքէն:

351. — Շատ մարդեր, ինչպէս նաև տունկեր ունին թաքուն յատկութիւններ, զոր զիպուածը յայտնել կուտայ:

352. — Առիթները մեզ ճանչցնել կուտան ուրիշներուն, ինչպէս նաև աւելի մօզի:

353. — Կիներու միտքն ու սիրտը չեն կրնար ունենալ կանոն մը, և թէ խառնուածքը կամ բնաւորութիւնը չհամաձայնին անոնց հետ:

354. — Գրեթէ չենք գտներ ողջամիտ անձեր, բայց միայն անոնք որ մեր կարծիքը ունին:

355. — Երբ կը սիրեն, շատ անգամ կը կասկածին անկէ, որուն աւելի կը հաւատն:

356. — Սիրոյ ամենէն մեծ հրաշքը կը կայանայ նազանքը բուժելու մէջ:

357. — Երբ մեր առջև նրբամիտ վարուողները մեզ այնչափ կը դայրացնեն, պատճառը այն է, որ անոնք կը կարծեն թէ մեզմէ աւելի հանճարեղ են:

358. — Մարդիկ յարարերու թիւնները խղիւղ համար շատ նեղութիւն կը քաշեն, երբ այլ ևս զիրար չեն սիրեր:

359. — Մարդիկ գրեթէ միշտ տաղտուկ կ'զգան այն անձերէ, որոնցմէ ձանձրանալ ներելի չէ:

360. — Պատուաւոր մարդ մը կրնայ սիրահար բլլալ խելագարի մը պէս. բայց ո՛չ թէ տխմարի մը պէս:

361. — Կան ստոյգ յանցանքներ, որոնք ճարտարօրէն դործուելով կը վայլին նոյն խի առաքինութիւններէ աւելի:

362. — Մարդիկ երբեմն կը կորանցնեն անձեր, որոնց վրայ կը ցաւին աւելի քան որչափ վշտագնած չեն, և երբեմն ուրիշ անձեր, որոնց վիշտը կը կրեն և չեն ցաւիր գրեթէ:

363. — Յօժարութեամբ կը գովենք սուրբարար միայն զանոնք, որ մեր վրայ կը հիւսնան:

364. — Փոքրոգիները կը վիրաւորուին չնչին բաներէ, իսկ մեծանոգիները կը տեսնեն անոնց ամէնը և չեն վիրաւորուիր երբևք անոնցմէ:

365. — Անհարութիւնը՝ ճշմարիտ սպաջոյցն է քրիստոնէական առաքինութիւններու, առանց անոր՝ անկորուստ կը պահենք մեր բոլոր թերութիւնները, և անոնք պահուած են միայն հարատուելիւսով, որ զանոնք կը ծածկէ ուրիշներէ և շատ անգամ՝ նոյն խի մեղմէ:

366. — Արդարութիւնը շատ անգամ աւելի բան մը չէ, այլ միայն սաստիկ երկիւղ մը, որոյէ զի մեզ չի գրկեն այն բանէն որ մեզի կը պատկանի, ասկէ առաջ կուգան մերձստորի ամէն տեսակ չափերու մասին ցոյց տրուած նկատումն ու յարգանքը, և անոր երբևք ո և է վնաս չի հասցնելու խղճանար մտադրութիւնը: Այս երկիւղը կը բռնէ մարդը այն բարիքներու սահմաններուն մէջ, զոր ծնունդը կամ բախտը տուած են անոր, և առանց այդ երկիւղի, անխիայ անդադար պիտի արշաւէր ուրիշներու վրայ:

367. — Արդարութիւնը՝ անվտանգութիւնը զատուորներու քով ուրիշ բան մը չէ, հապա միայն աստիճանի բարձրացման սէրը:

368. — Անիրաւութիւնը կը ստիպուի ո՛չ թէ

գրգուած այն ատելութենէ, զոր ունին անոր հանդէպ, այլ այն վնասին համար, զոր կը կրեն անկէ:

369.— Բարերախտ վիճակի մէջ համեստութիւնը սովորաբար ուրիշ բան մը չէ, այլ միայն երկիւզը այն աճծիին, որ հետեանքն է յուզումին, կամ ունեցածը կորսնցնելու երկիւզը:

370.— Համեստութիւնը կը նմանի ժուժկայութեան, մարդիկ կ'ուզեն աւելի ուտել, բայց կը վախնան վնասուելէ:

371.— Ամէն ոք կրնայ գտնել ուրիշներու վրայ մնդադրելի բաներ, ինչ որ ուրիշները կը գտնեն իր վրայ:

372.— Տեսակ մը բարերախտութիւն է ճանչնալը թէ ո՞ր կէտի վրայ պէտք է դժբախտ ըլլալ:

373.— Բախտաւոր անձերը չեն զգաստանար գրեթէ, անոնք միշտ կը կարծեն թէ իրաւունք ունին, երբ բախտը կը հանգուրժէ անոնց յոռի ընթացքին:

374.— Նորածուծութեան չորհրդ՝ այն է սիրոյ մէջ, ինչ որ է ծագիլը պտուղներու վրայ: Մտիկայ կուտայ փայլ մը, որ զիւրաւ կ'աւրուի կամ կը զուճատի և տղ չի վերագտանար երբեք:

375.— Երիտասարդներու մեծ մասը կը կարծեն թէ բնական են, երբ չեն ուրիշ բան մը, այլ միայն զէջ րթուած և կոպիտ:

376.— Միջակ միտքերը սովորաբար կը պախաբակեն ամէն ինչ որ իրենց կարողութիւնէն վեր է:

377.— Շատ անգամ զոռողութիւնով քան թէ խելամոտութեան պակասութիւնով է որ այնքան կամակոր կը հակառակին ամենէն աւելի ընդունուած կարծիքներուն, լաւ կողմին առաջին տեղերը զբաւուած կը տեսնեն, և չեն ուզեր երբեք գրաւել վերջինները:

378.— Կիրթ ճաշակը առաջ կուգայ աւելի դատողութենէ քան թէ մտքէ:

379.— Եւ ոչ մէկ բան պէտք չէր աւելի կորագրուի ընել մեծ գովեստներու արժանացոյ մարդերը, քան այն խնամքները, զոր կը տանին փոքրիկ բաներով իրենք զիրենք յարգել տալու համար:

380.— Մարդիկ պէտք է որ կարող ըլլան երաշխաւորել իրենց բարերախտութիւնը, որպէս զի կարենան երաշխաւոր ըլլալ այն բանին համար, զոր պիտի կատարեն սպազալին:

381.— Անհաւատարմութիւնները պէտք է որ մարէին սէրը, և հարկ չպիտի ըլլար երբեք նախանձոտ ըլլալու, երբ առիթը տեղի տար. նախանձ պատճառելէ խորշոյ անձերն են սխալն, որ արժանի կրլան նախանձի առարկայ ըլլալու:

382.— Փոքրագոյն անհաւատարմութիւնները, որոնց ենթակայ եղած ենք, մեր աչքին աւելի մեծ կերեան քան թէ մեծագոյնները, որոնց ուրիշներ ենթարկուած են:

383.— Նախանձը կը ծնի սիրոյ հետ, բայց չմեռնի միշտ անոր հետ:

384.— Շատ կիներ իրենց սիրելիներու մահը կ'ողբան, աւելի՛ սիրուելու արժանի ըլլալին ցուցնելու համար քան թէ զանոնք սիրած ըլլալուն պատճառով:

385.— Այս հարստահարութիւնները, զոր ուրիշները մեզի կ'ընեն, չատ անգամ նուազ կը տառապեցնեն քան անոնք, զոր մենք մեզի կ'ընենք:

386.— Երկի մարդիկ բաւական հասկած են թէ գրեթէ հարկ չիկայ իրենց կողակցի մասին խօսելու, բայց պէտք եղածին չափ չեն զխտել թէ հարկ է նաև նուազ խօսիլ իրեն վրայ:

387.— Կան բարեմասնութիւններ, որոնք կը փոխուին թերութիւններու, երբ բնական են, և կան ուրիշներ, որոնք կատարեալ չեն բնաւ, երբ ստացա-

կան են . պէտք է , որինակի համար , որ բանավարութիւնը մեզ խնայող ընէ մեր ինչքին և վատահովեան , և ընդհակառակը պէտք է որ ընութիւնը տայ մեզի բարութիւն և քաջութիւն :

388. — Մեր խօսակիցներու անկեղծութեան մասին որչափ ալ կրտսեմ ունենանք , միշտ կը կարծենք թէ անոնք մեզի աւելի ճշմարիտը կ'ըսեն քան թէ ուրիշներուն :

389. — Շատ քիչ կը գտնուին այն պատուաւոր կիները , որոնք չեն ձանձրանար իրենց արհեստէն :

390. — Պատուաւոր կիներու մեծ մասը ծածկուած գանձեր են , և անոնք ալ ապահովութեան մէջ են միմիայն այն պատճառով որ գիրենք վիճառոյներ չի կան :

391. — Այն բռնութիւնները , զոր մարդիկ կը գործեն իրենք զիրենք արդիւիւտ համար սիրելի , շատ անդամ աւելի անգույթ են քան այն խստութիւնները , որոնք կը գործադրուին սիրուողին կողմէ :

392. — Գրեթէ չի կան երկչոտներ , որ ճանչնան միշտ իրենց բոլոր երկիւզը :

393. — Յանցանքը՝ գրեթէ միշտ սիրողինն է , չի ճանչնարուն համար երբ կը դատարին զայն սիրելի :

394. — Մարդիկ միշտ կը վախնան իրենց սիրածը տեսնելէ երբ ուրիշ անդ պարտութիւն ցոյց տուած են :

395. — Կան ինչ ինչ արտասուքներ , որ շատ անգամ մեզ կը խօսեն , ուրիշները խօսելէ յետոյ :

396. — Մարդիկ եթէ կը կարծեն թէ կը սիրեն իրենց սիրելուին , նէրա սիրոյն համար , շատ կը խարուին :

397. — Մարդիկ պէտք է որ մխիթարուին իրենց այն սխալներուն համար , զոր խոստովանելու քաջութիւնը ունին :

398. — Նախանձը կը կորսուի ճշմարիտ բարեկամութիւնով և սրբասիրութիւնը ճշմարիտ սիրով :

399. — Նրբամտութեան ամենէն մեծ թերութիւնը ո՛չ թէ մինչև նպատակակէտը չեղթալու , այլ անոր սահմանը անցնելու մէջն է :

400. — Մարդիկ խրատներ կամ խորհուրդներ կուտան , բայց երբեք գործի ընթացք չեն ներշնչեր :

401. — Երբ մեր արժանիքը նուազի , մեր ճաշակն ալ նոյնպէս կը սխալանայ :

402. — Հարստութիւնը կը ցուցադրէ մեր առաքինութիւններն ու մղութիւնները , ինչպէս որ լոյսը երևան կը հանէ իրերը :

403. — Այն բռնադատումը , զոր ի գործ կը դնեն իրեն սիրականին հաւատարիմ մնալու համար , գրեթէ չարքեր անհաւատարմութենէ մը աւելի :

404. — Մեր գործողութիւնները կը նմանին բռնաշայտերու , զոր ամէն ոք կը վերընծայէ այն բանին , որ իրեն հաճելի է :

405. — Մեր վրայ խօսելու և մեր ուզած կողմէն մեր թերութիւնները ցոյց տալու անչը՝ մեր անկեղծութեան մեծ մասը կը կազմէ :

406. — Մարդիկ պէտք է որ զարմանալին միայն անոր վրայ , որով կարող են սակաւին զարմանալու :

407. — Գրեթէ հաւատարմաբար դժուար է գոհացնել շատ սէր ունեցողներն ու այլևս չունեցողները :

408. — Շատ անգամ անիրաւութիւն ընողներն են միայն անոնք , որ չեն ընդունիր թէ զայն կ'ընեն :

409. — Յիշար մը բարի ըլլալու համար բաւականաչափ կերպաս չունի :

410. — Եթէ անափառութիւնը՝ բոլորովին չի տապալէ առաքինութիւնները , գէթ կը խախտէ անոնց ամէնն ալ :

411. — Ուրիշներու սնտախոտութիւնը մեզի անտանելի ընող պարագան այն է որ մերինները կը վերաւորէ :

412. — Մարդիկ աւելի զիւրաւ կրնան հրամարիլ իրենց շահէն քան թէ ճաշակէն :

413. — Բախտը՝ կոյր կ'երևայ այն ատեն միայն, երբ իրեն արժանացողին բարիք մը չընծայիր :

414. — Բախտը պէտք է պահել և կառավարել առողջութեան պէս, վայելի՛լ երբ բարի է, համբերել՝ երբ չար է, չի մատակարարել երբեք մեծ տեղեր առանց ծայրագոյն պէտքի մը :

415. — Քաղքենի ձեւը՝ բանակի մէջ կրնայ երբեմն ուշադրութենէ վրեպիլ, բայց արքունիքի մէջ աննշմար չանցնիր երբեք :

416. — Մարդ մը կրնայ ուրիշ մէկէ մը աւելի նրբամիտ ըլլալ, և ո՛չ թէ ուրիշ ամէն մարդերէ աւելի նրբանալ :

417. — Մարդուն համար սիրականին կողմէն խարուելը՝ երբեմն նուազ դժբախտութիւն մ'է, քան թէ աչքին բացուելը :

418. — Մարդիկ երկար ատեն կը պահեն առաջին սիրականը, երբ ձեռք բերած չեն երկրորդ մը :

419. — Համարձակութիւն չունինք ընդհանրօրէն ըսելու թէ բնաւ թերութիւններ չունինք, և մեր թըշնամիները բնաւ բարեմասնութիւններ չունին, բայց ի մասնաւորի շատ հեռու չենք այնպէս կարծելէ :

420. — Մեր բոլոր թերութիւններուն մէջ միայն ծուրութիւնն է որ զիւրաւ կը հաստատենք, մենք մեզ կը համոզենք թէ անիկայ բոլոր խաղաղասէր առաքինութիւններու տեղը կը բռնէ, և առանց ուրիշ առաքինութիւնները աւերելու, անոնց գործադրութիւնը միայն առկախ կը թողու :

421. — Կայ բարձրացում մը, որ բախտէն կախում չունի բնաւ, ասիկայ որոշ եղանակ մ'է, որ մեզ նշանաւոր կը հանդիսացնէ և որ կը թուի թէ մեզ սասմանած է մեծ բաներու, ասիկայ արժէք մըն է զոր մենք մեզի կուտանք անդգալօրէն, այս յատկութիւնով ուրիշ մարդերու ակնածութիւնը կը գրաւենք. և մեզ ուրիշներուն վրայ զերաշատողը սովորաբար այն յատկութիւնն է քան թէ ծնունդը, աստիճաններն և մինչև անգամ արժանիքը :

422. — Սրժանիքը կրնայ գոյութիւն ունենալ առանց բարձրացումի, բայց չի կայ բարձրացում առանց ու է է արժանիքի :

423. — Բարձրացումը այն է արժանիքի համար, ինչ որ զարդարանքը զեղանի անձերու համար :

424. — Սիրաբանութեան մէջ ամենէն նուազ գտնուածը սէրն է :

425. — Բախտը մեզ բարձրացնելու համար երբեմն մեր թերութիւնները կը ծառայեցնէ, և կան տաղակալի անձեր, որոնց արժանիքը գէշ պիտի վարձատրուէր, եթէ զիւրին չըլլար անոնց բացակայութիւնը ձեռք բերել :

426. — Կ'երևի թէ բնութիւնը մեր մաքին մէջ պահած է քանքարներ և ճարպիկութիւն մը, զոր մենք չենք ճանչնար, կիրքերը միայն իրաւունք ունին զանոնք ի լոյս ածելու, և մեզի տալու երբեմն աւելի հաւաստի և աւելի կատարեալ տեսութիւններ, զոր արուեստը չսլիտի կրնար ընել :

427. — Կեանքի զանազան տարիքներուն բոլորովին անփորձ կը հասնինք, և հակառակ տարիներու թիւին շատ անգամ փորձառութիւնը կը պակսի մեզի :

428. — Պչրուհիները պատիւ կը համարին իրենց սիրականներէն կասկածիլը, ծածկելու համար այն

նախանձը, զոր կը տաճեն ուրիշ կիներու նկատմամբ:

429.— Անոնք որ մեր խորամանկութիւններէն կը խարուէն, անպատճառ սկտք է որ մեզի այնչափ ծիծաղելի երեսն, որչափ մենք մեզի կ'երեսնք, երբ ուրիշներուն նենդութիւնները մեզ խարած են:

430.— Նախապէս սիրելի եղած պառաւներուն ամենէն վտանգաւոր ծաղրանքն է անոնց մտնալը թէ այլևս սիրուն չեն:

431.— Շատ անգամ ամօթապարտ պիտի ըլլայինք մեր ամենէն զեղեցիկ գործերուն համար, եթէ մարդիկ տեսնէին զանոնք առաջ բերող պատճառները:

432.— Բարեկամութեան ամենէն մեծ ճիւղը մեր թերութիւնները բարեկամի մը ցուցնելը չէ, այլ տեսնել տալ իրենները:

433.— Մարդիկ գրեթէ չունին աւելի ներքի թերութիւններ, որքան այն միջոցները, զոր կը գործածեն զանոնք ծածկելու համար:

434.— Որչափ խայտառակութեան արժանացած ըլլանք, գրեթէ միշտ մեր ձեռքն է մեր համարը վերահաստատուողը:

435.— Մարդ մը չի կրնար երկար տանն հաճելի ըլլալ, երբ միատեսակ սրամտութիւն ունի:

436.— Խեղադարներն ու յիմարները միայն իրենց խանութաւորով կը տեսնեն:

437.— Սրամտութիւնը կը ծառայէ մեզի երբեմն յանդուգն կերպով յիմարութիւններ ընելու:

438.— Այն աշխուժութիւնը որ կը շատնայ ձերանայով, մեծ տարբերութիւն չունի յիմարութեան:

439.— Սիրոյ մէջ առաջին առողջացողը՝ միշտ բաւարար լուծուածն է:

440.— Այն երիտասարդ կիները, որոնք չեն ուզեր երբեք պղտասէր երեւալ, և տարիքին առած է:

րիկ մարդեր, որոնք չեն հաճիր ծիծաղելի դառնալ, բնաւ պէտք չէ որ խօսին սիրոյ վրայ, իրեն այն բանի վրայ, որուն կրնան մասնակցիլ:

441.— Կրնանք մեծ երեսալ պաշտօնի մը մէջ, որ մեր արժանիքն վար է, բայց շատ անգամ պզտիկ կ'երեսնք պաշտօնի մը վրայ, որ մեր արժանաւորութեան վր է:

442.— Շատ անգամ կը կարծենք անպրօքելի աւելութիւն ունենալ զժրայտութիւններու մէջ, երբ պարզապէս ուժատարտ եղած ենք, կը հանդուրժենք առանց անոնց համարձակիլ նայելու, այն երկչոտնութեւ պէս, որոնք վախնալով անձնապաշտպանութիւնէ, կը թողուն որ գիրենք սպաննեն:

443.— Վատահոլութեւնը նիւթ կը մատակարարէ աւելի խօսակցութեան քան թէ մտքին:

444.— Ամէն կիրք մեզի յանցանք գործել կուտայ, բայց սէրը անոնց ամենէն ծիծաղելին գործելու պատճառ կ'ըլլայ:

445.— Ի՞նչ մարդիկ գիտեն ձերանալ:

446.— Մեր ունեցած թերութիւններուն հակառակները մեզի սրտիւ կը համարինք, երբ տկար ենք, կը պարծենանք թէ անողոքող ենք:

447.— Խեղամտութիւնը ունի գուշակելու ձեւ մը, որ կը զգուշ աւելի մեր ունայնամտութիւնը քան թէ մաքի ուրիշ յատկութիւնները:

448.— Նորածեութեան շնորհները և հինօրեայ սովորութիւնները՝ որչափ ալ իրարու հակառակ ըլլան, հաւասարապէս կ'արգիլեն մեր բարեկամներուն թերութիւնները զգալէ:

449.— Բարեկամներու մեծ մասը կը զգուշն բարեկամութեան, և ջերմաւորներու մեծ մասը կը յափրանան ջերմաւորութեան:

450. — Մեր բարեկամներուն զիւրաւ կը ներենք
այն թերութիւնները, որոնք մեզի չեն վերաբերիր :

451. — Այն կիները, որ կը սիրեն, աւելի զիւ-
րութեամբ կը ներեն մեծ անխորհրդաբաճառութիւնները
քան թէ փոքրիկ անհաւատարմութիւնները :

452. — Թէ սիրոյ հնութեան և թէ հասակով ճե-
րութեան մէջ, մարդիկ զեռ կ'ապրին չարիքի համար,
բայց ալ չեն ապրիր հաճոյքի համար :

453. — Եւ ո՛չ մէկ բան՝ այնչափ կրնայ արդիւն
բնական ըլլալէ, որչափ անասիկ երեւալու տենչը :

454. — Կերպով մը բարի գործերու մասնակցիլ է,
զանոնք բարեխառութիւնով գովելը :

455. — Մեծ յատկութիւններով ծնած ըլլալու ա-
մենէն ճշմարիտ նշանն է առանց տենչի կամ նախանձի
ըլլալը :

456. — Երբ բարեկամները մեզ խաբին, սխաբ է
զայն վերադրել միայն իրենց բարեկամական նշանու-
րու մասին ցոյց տուած անտարբերութեան, բայց
միշտ պէտք է վերադրել նաև իրենց թշուառութիւն-
ներուն նկատմամբ մեր ունեցած զիւրազգայութեան :

457. — Բախտը և խառնուածքը կը կառուարեն
աշխարհը :

458. — Սակի զիւրին է մարդը ճանչնալ ընդհանուր
առումով քան թէ հասկնալ մարդ մը մասնաւորապէս :

459. — Մարդու մը արժանիքը պէտք չէ դատել
իր մեծ յատկութիւններով, այլ միայն այն կիրառու-
թիւնով, զոր գիտէ ի գործ դնել :

460. — Կայ տեսակ մը վառվառն երախտադիառու-
թիւն, որ մեզ ո՛չ թէ միայն մեր ընդունած բարիք-
ներէն կ'անպարտադրէ, այլ և մեր բարեկամները կը
պարտաւորէ այն բանի մասին՝ զոր մենք պարտական
ըլլալով վճարելինք :

461. — Քիչ բաներու սխախ բաղձայինք ետանդով,
կի՞նք կատարելապէս ճանչնայինք թէ ինչ կը բաղձանք :

462. — Եթէ կիներու մեծ մասը քիչ կ'զգածուին
բարեկամութենէ, սա պատճառով է որ անախտիմ էր
ան՝ երբ զգային սէրը :

463. — Ինչպէս սիրոյ, նոյնպէս բարեկամութեան
մէջ մարդիկ աւելի երջանիկ են այն բաներով, զոր չեն
զիտեր, քան թէ անոնցմով զոր գիտեն :

464. — Կը ջանանք պատիւ համարել այն թերու-
թիւնները, զոր չենք ուզեր ուղղել :

465. — Սամնէն ուժգին կիրքերն անգամ երբեմն
հանդիսա կը թուուն, բայց ունայնամտութիւնը միշտ
կը յուզէ մեզ :

466. — Մերունի յիմարները աւելի խենդ են քան
թէ մատաղստիները :

467. — Առաքինութեան հակառակը՝ աւելի տկա-
րութիւնն է քան թէ մուրթիւնը :

468. — Սմոթապարտութեան և նախանձառութեան
ցաւերու այնչափ կսկծալի ըլլալուն պատճառը այն է,
որ մնալիառութիւնը չի կրնար ծառայել անոնց հան-
դուրմիլու :

469. — Վայելչութիւնը՝ բոլոր օրէնքներու փոք-
րագոյնը և ամենէն աւելի փնտուածն է :

470. — Յուզարիտւորութեան հանդէսը կը շա-
հադրուէ աւելի ողջերու սնալիառութիւնը քան թէ
միտնչներու յիշատակը :

471. — Ուղիղ միտք մը՝ քիչ կը նեղուի ծուռ միտ-
քերու հպատակելով քան թէ զանոնք առաջնորդելով :

472. — Երբ բախտը յանկարծ բարձր զիրքի մը
հասցնէ մեզ, առանց հոն աստիճանաբար առաջնոր-
դելու, կամ կի՞նք հոն բարձրացած ըլլանք առանց մեր
ակնկալութեան, զրեթէ անկարելի է հոն հաստատուն

մնալ, և զայն դրաւելու արժանի երևալ :

473. — Հոգարտութիւնը կ'աւելնայ շատ անգամ, նուազեցնելով մեր ուրիշ թերութիւնները :

474. — Զիկան այնչափ տաղտ'ալի անմիտներ քան անոնք, որ սրամտութիւն կը ծախեն :

475. — Զիկայ մարդ մը, որ իր ունեցած բարեմասնութիւններէն ամէն մէկին մէջ, ինքզինք աշխարհիս վրայ ամենէն աւելի յարգած մարդէն վար համարի :

476. — Մեծ դործերու մէջ պէտք է աւելի օգտուել ներկայացող առիթներէն քան թէ աշխատիլ որ անոնք ծնունդ առնեն :

477. — Գրեթէ չիկայ առիթ մը, ուր զնասակար առուուուր մը կատարուի հրաժարելով այն բարութեանէն, զոր մեր նկատմամբ կը խօսին, պայմանով որ երբեք չար ալ չի խօսին :

478. — Մարդիկ սխալ դատելու մասին ինչ տրամադրութիւններ ալ ունենան, դարձեալ չորս կ'ընեն շատ անգամ սուտ արժանիքներուն քան թէ անիրաւութիւն՝ ճշմարիտներուն :

479. — Մարդիկ երբեմն անմիտ կ'ըլլան սրամտութեան հետ, բայց երբեք նոյնը չեն կրնար ըլլալ դատողութեան հետ :

480. — Աւելի պիտի շահէինք թող օտալով որ մեզ տեսնեն, ինչպէս որ ենք քան թէ աշխատելով երևալ ինչ որ չենք :

481. — Մեր թշնամիները մեզ դատելու սրահուն ճշմարտութեան կը մօտենան այնչափ, որչափ մենք այդ պարագային չենք մօտենար մեզի :

482. — Սէրը բուժելու համար կան շատ զեղեր, բայց անոնց մէջ չի կան երբեք անմիտներ :

483. — Շատ պէտք էր որ մենք ճանչնայինք այն ամէնը, զոր ընել կուտան մեզի կիրքերը :

484. — Երբութիւնը բռնակալ մըն է, որ կեանքի անձկութեան վրայ կ'արդիլէ երիտասարդական բոլոր հաճոյքները :

485. — Մին հարատւութիւնը, որ մեզի պարտաւել կուտայ նոյն թերութիւնները, որոնցմէ մենք մեզ զերծ կը կարծենք, նաև արհամարհել կուտայ այն բարի յատկութիւնները զոր չունինք :

486. — Մեր թշնամիներու զժրախտութիւններուն ցաւակից ըլլալու մէջ շատ անգամ աւելի հպարտութիւն կայ քան թէ բարութիւն, իրենցմէ վեր ըլլալնիս զպայմանու համար է որ անոնց կարեկցութեան նշաններ կուտանք :

487. — Զիկայ բարեքներու և չարեքներու չափազանցութիւն մը, որ դիւ անցնի մեր զգայականութիւնը :

488. — Շատ պէտք է որ անմեղութիւնն ալ գտնէ այնչափ պաշտպանութիւն, որչափ ոճիրը :

489. — Բոլոր ուժգին կիրքերէն սիրոյ կիրքն է, որ նուազ յոռի կը վալէ կիներուն :

490. — Մնախառութիւնը՝ մեզի ընել կուտայ բաներ, աւելի մեր ճաշակին դէմ քան թէ բռնակալութեան :

491. — Կան չար յատկութիւններ, որոնք կը չինեն մեծ տաղանդներ :

492. — Զերմագին չեն բաղձար այն բանը, զոր միայն բռնակալութիւնը կ'ուզէ :

493. — Թէ բարութեան և թէ չարութեան վերաբերեալ ըլլան, մեր բոլոր յատկութիւնները անատոյգ և երկբայական են, և անոնց գրեթէ ամէնքն ալ պարագաներու ձևօքն են :

494. — Սոսքին կիրքերու մէջ, կիները կը սիրեն տարիաձուն, միւսերու մէջ կը սիրեն սէրը :

495. — Հարաբերութիւնն այ ուրիշ կիրքերու պէս իր ալլանդակութիւններն ունի. մարդիկ կ'ամչնան խտտովանելու թէ նախանձոտ են. մինչդեռ պատիւ կը համարին անկէ ունեցած ըլլալը և կարենալ ունենալը :

496. — Որչափ ալ հազուադիւր ըլլայ ճշմարիտ սէրը, դարձեալ ճշմարիտ բարեկամութենէ աւելի զիւրին է զայն գտնել :

597. — Քիչ կիներ կան, սրօնց արժանաւորութիւնը կը տեսէ զեղեցկութենէ աւելի :

498. — Ախտասնփր կամ զարմանքի առարկայ ըլլալու իղձը՝ շատ անգամ ամենէն մեծ մասը կը կողմէ մեր համարձակութեան :

499. — Մեր նախանձը կը տեսէ միշտ աւելի երկար ատեն, քան թէ մեր նախանձին ենթարկուողներու երջանկութիւնը :

500. — Այն հաստատակամութիւնը, որ սիրոյ զէմ դնելու համար օգտակար է, կը ծառայէ նաև անոր ուժգնութիւն և տեսողականութիւն տալու, և տկար անձերը, որոնք միշտ կը յուզուին կիրքերէ, զրեթէ երբեք լցուած չեն իսկապէս այդ հաստատութիւնով :

501. — Երեակայութիւնը չի կրնար հնարել այնչափ զանազան ընդդիմութիւններ, որչափ ի բնէ կան իւրաքանչիւր անձի սրտին մէջ :

502. — Հաստատակամ մարդիկ միայն կրնան ունենալ ճշմարիտ քաղցրութիւն մը, այն անձերը, որ քաղցրաբարոյ կ'երեսն, սովորաբար ունին միայն տկարութիւն, որ զիւրաւ կը փոխուի զառնութեան :

503. — Երկոտութիւնը՝ թերութիւն մըն է, որուն ենթակայ եզոզ անձերը ուղղելու նպատակով յանդիմանելը վտանգաւոր է :

504. — Ճշմարիտ բարութիւնը հազուադիւր է, նոյն իսկ անոնք, որ զայն ունենալ կը կարծեն, սովու-

րարար չունին ուրիշ բան մը, բայց միայն հաճոյակատարութիւն կամ տկարութիւն :

505. — Միտքը՝ հաստատամտութեամբ կամ ծուլութեամբ կը յարի այն բանին, որ իրեն զիւրէն կամ հաճելի է, այս ունակութիւնը կը սահմանափակէ միշտ մեր ճանաչողութիւնները, և երբեք մարդ մը աշխատած չէ իր միտքը ընդարձակել և առաջնորդել այնչափ հեռուն, որքան կրնար երթալ :

506. — Մարդիկ ընդհանրապէս կը չարախօսեն աւելի ունայնատութեամբ քան թէ չարութեամբ :

207. — Երբ մէկու մը սիրտը զեռ կը յուզուի կիրքի մը հետքերով, աւելի մօտ է նոր կիրքի մը ենթարկուելու քան թէ երբ բոլորովին բուժուած է :

508. — Անոնք որ մեծ կիրքեր ունեցած են, երբ ազատին անոնցմէ, երջանիկ և զժբախտ կը գտնեն իրենց ամբողջ կեանքը :

509. — Կան զեռ մարդեր աւելի անչափանդիր քան թէ աննախանձ :

510. — Ունինք ծուլութիւն աւելի մտքի քան թէ մարմնոյ :

511. — Մեր բոլոր կիրքերուն մէջ ծուլութիւնը՝ նոյն իսկ մեզի ամենէն աւելի անձանութն է : Ուրիշ և ո՛չ մէկը՝ այնչափ վառ և վնասակար չէ, որքան ալ իր պտոճառած վնասները շատ թաքուն ըլլան : Եթէ ուշադիր նկատողութեան արժանիք անոր ազդեցութիւնը, պիտի տեսնենք որ անիկայ ամէն առթիւ կ'իշխէ մեր զգացումներուն, շահերուն և հաճոյքներուն վրայ, անիկայ նաւակալ արդելք (rémore) մըն է, որ ամենէն մեծ նաւերը կը կեցնէ, անիկայ ծովու հանդարտութիւն մ'է, որ ամենէն կարեւոր ծովագնացութիւններու և գործերու համար աւելի վտանգաւոր է քան թէ ժայռերն ու ալէկոճութիւնները : Մուշու-

թեան հանդիսար հողեկան դատանի հրասրջը մին է, որ կ'ընդհատէ մեր ամենէն ետանդուն հետադրուածները և ամենէն հաստատ մտադրութիւնները :

512. — Մեր բնաւորութեան հանդարտութիւնն ու յուզումը՝ այնչափ կախում չունին մեր կեանքին մէջ տեղի ունեցող ամենէն կարևոր իրողութիւնէն, որքան առօրեայ պզտիկ իրերու յարմար կամ անհաճոյ կարգադրութենէ մը :

513. — Մարդիկ՝ որչափ ալ չար ըլլան, չպիտի համարձակէին առաքինութեան լիջնամբի երևալու, եւ զայն հալածել կուզեն, անոր ստութեան հաւատալ կը ձեռնեն, կամ անոր մէջ ոճիրներ կենթադրեն :

514. — Սէրէն շատ անգամ կամայնին փառասիրութեան, բայց փառասիրութենէ զրեթէ չեն վերադառնար դէպի սէր :

515. — Վերջին ծայր ազահութիւնը՝ զրեթէ ամենուրեք արհամարհելի է. Անկէ զատ չիկայ բնաւ կիրք մը, որ շատ անգամ իր նպատակէն վրիպի, ո՛չ ալ ուրիշ մը, որուն վրայ այնչափ իշխէ ներկան ի վնաս ապագաի :

516. — Ազահութիւնը՝ շատ անգամ հակառակ արդիւնքներ առաջ կը բերէ, կան անթիւ անձեր, որ իրենց բոլոր ունեցածը կը զոհեն կասկածելի և հեռաւոր յոյսերու, օւրիշներ, որ կ'արհամարհեն ապագայ մեծ օգուտները, ներկայ պզտիկ շահերու համար :

517. — Կ'երևայ թէ մարդիկ իրենց թերութիւնները բաւական չեն գտնար, անոնց թիւը տակաւին կը շատցուցնեն ինչ ինչ եզակիան որպիսութիւններով, և կը սիրեն պարծենալ անոնցմով, և կը մշակեն զանոնք այնքան խնամքով, որ ի վերջոյ կ'ըլլան թերութիւններ, զոր ուզող ալլես մեղմէ կախում չունենար :

518. — Ինչ որ կը ցուցնէ թէ մարդիկ՝ հակառակ

ուրիշներու կարծիքին լաւ կը ճանչնան իրենց յանցանքները, այն է որ երբեք չեն սխալիր երբ կը լսեն անոնց խօսիլը իրենց վարմունքին վրայ : Միւնոյն անձնասիրութիւնը, որ սովորաբար կը կուրցնէ զանոնք, այն պահուն լուսաւորելով կ'ընծայէ անոնց ուղիղ տեսութիւններ և ջնջել կամ քոչարիկ կուտայ ամենաողտի իրողութիւնները, որոնք կրնան դատապարտուիլ :

519. — Այլ երիտասարդները, որ աշխարհ կը մտնեն, պէտք է սր ամէկու կամ անխորուրդ ըլլան. ճարպիկ և յարգարուն կերպ մը սովորաբար կը փոխուի լքութեան :

520. — Վէճերը չպիտի տեէին երկար տան, եթէ մէկ կողմը միայն սնիրաւ ըլլար :

521. — Իզական սեռին համար սեւ օգուտ մը չունին դեռատի ըլլալ առանց գեղանի լլլալու, ինչպէս նաև գեղանի ըլլալ առանց դեռատի լլլալու :

522. — Կան շատ թեթեւ և շատ սրտիտ կիներ, որոնք այնչափ հեռացած են ճշմարիտ թերութիւններ ունենալէ, որքան հաստատ հանգամանքներ ստանալէ :

523. — Կիներու քծնարանութիւնը սովորաբար հաշուի կ'առնեն այն տան միայն, երբ անիկայ երկրորդ անգամ տեղի ունենայ :

524. — Կան անանկ ինքնահաւան անձեր, որոնք երբ սիրահար են, փոխանակ սիրուելին նուիրուելու, կը գտնեն իրենց կիրքով զրազելու միջոցը :

525. — Սէրը՝ որչափ ալ հաճելի ըլլայ, տակաւին ախորժելի է այն ձեւերու մէջ, որով խեղճներ կը ցուցնէ քան թէ ինքն ըստ ինքեան :

526. — Այն ուզողամիտը, որ քիչ խելք ունի, կը տաղտկացնէ նուազ երկար տան քան այն մտրամիտը, որ շատ խելք ունի :

527. — Նախանձոտութիւնը բոլոր չարիքներու մեծագոյնն է, և անիկայ նուազ գութ ցոյց կուտայ այն անձերուն, որ զայն կը պատճառեն:

528. — Այնչափ առերևոյթ առաքինութիւններու կե արարութեան վրայ խօսելէ յետոյ բանաւոր է մա՛րը բանի տեղ չգնելու ստույգեան վրայ ալ քանի մը բաներ ըսել:

Գիտեմ թէ կը խօսին հին հեթանոսներու այն արհամարհանքին վրայ, զոր ցոյց կուտային մահուան հանդէպ, և առանց լաւագոյն կեանքի մը յոյսը տա՛ծելու կը պարծնային թէ մա՛րը հրաւիրած են իրենց սեպական ոյժերով:

Անդրդուօրէն մահուան հանդուրժելու և զայն արհամարհելու մէջ տարբերութիւն կայ: Առաջինը՝ սովորական է ըստ բաւականի, բայց կարծեմ թէ միւսը՝ անկեղծ չէ երբեք: Սակայն դրեցին ամէն ինչ որ կըրնայ համոզել թէ մա՛րը բնաւ չարիք մը չէ, և ամենէն տկար մարդերը, նմանապէս չատ հերոսներ տուած են հաղարտութիւն հռչակուած օրինակներ, այդ կարծիքը հաստատելու համար: Այսու ամենայնիւ կը կասկածիմ որ անոր հաւատացած ըլլայ ողջամիտ մարդ մը, և այն աշխատութիւնը, զոր կ'առնեն այդ մասին համոզելու ուրիշները և իրենք զիրենք, բաւական ցոյց կուտան թէ այդ ձեռնարկը դիւրին չէ:

Մարդիկ կրնան զանազան պատճառներ ունենայ կեանքէն զզուելու համար, բայց իրաւունք չունին երբեք անարդելու մա՛րը: Նոյն խակ անոնք, որ կամովին անձնատուր կ'ըլլան մահուան, առանկ քիչ բանի հաշտոյն չեն անցնիր զայն, և երբ անիկայ իրենց ընտրած եղանակէն տարբեր կերպով մը գայ, ուրիշներու պէս կը դժկամակին և կը մերժեն զայն:

Անթիւ քաջ մարդերու արիութեան մէջ նշմար-

ուած անհաւատարմութիւնը առաջ կուգայ այն բանին, որ մա՛րը տարբեր կերպով կը ներկայանայ անոնց և րեակայութեան, և ժամանակ մը աչքի առջև աւելի որոշ կ'երեւայ քան ուրիշ ատեն մը: Այսպէս կը պատահի որ արհամարհելէ յետոյ այն բանը, զոր չէին ճանչնար, վերջը կը վտինտան այն բանէն, զոր կը ճանչնան: Պէտք է խուսափիլ զայն իր բոլոր պարագաներով նկատողութեան առնելէ, եթէ չեն ուզեր հաւատալ թէ անիկայ ամէն չարիքներու մեծագոյնն է: Ամենէն ճարպիկ և ամենէն կտրիճները անոնք են, որ զայն նկատելէ քաշուելու համար ամենէն պատուաւոր պատճառներ ցոյց կուտան, բայց ամէն մարդ, որ զայն եղածին պէս տեսնել զիտէ, զարհուրելի կը զրտնէ զայն:

Մեռնելու հարկն է որ կը կազմէր խնայողութիւնը բոլոր հաստատամտութիւնը, անոնք համոզուած էին թէ պէտք է յօժարակամ չուել հոն, ուր երթալէ հրաժարիլ անկարելի է, և չլինալով յաւել խայնել իրենց կեանքը, պատճառ մը չիւար որ հրաժարէին անմահացնել իրենց համբաւը և ազատիլ նաւարկութենէ ինչ որ կարելի էր ապահովել:

Զուարթ երեւալու համար շատանանք մենք մեզի չըսելով ամէն ինչ որ կը խորհինք, և աւելի յոյս ունենանք մեր բարեխառնութենէն քան թէ տկար տրամախոհութիւններէն, որոնք կարծել կուտան մեզի թէ կրնանք սնտարբեր կերպով մօտենալ մահուան:

Արիութեամբ մեռնելու վառքը, ողբ ցեղաներու կարգը դասուելու յոյսը, լաւ համբաւ ձգելու բաղձանքը, կեանքի թշուառութիւններէն ազատելու և բախտի քմայքէն ալլես կախում չունենալու ապահովութիւնը զարմաններ են, զոր պէտք չէ մերժել, բայց հարկ է նմանապէս հաւատալ թէ անոնք անվրի-

պէլի չեն: Անոնք մեզ վտանանջեցնելու համար կը ծառայեն այնչափ, որքան պարզ դանկ մը չատ անդամ պատերազմի ատեն կը ծառայէ սպանուելու զանոնք, որ պէտք ունին մտնելու տեղ մը, ուրիշ հրացան կարծալին: Երբ անիւ հեռու գտնուին, կը կարծեն թէ կրնան հոն ծածկուիլ, բայց երբ մտնան, կը տեսնեն որ անիւայ տնայաճով պատսպարան մ'է:

Կը խարուինք, երբ հաստանք թէ մահը մտնել կ'երևնայ մեզի այնպէս, ինչպէս դատած էինք զայն հեռուէն, նոյնպէս կը խարուինք, երբ կարծենք թէ մեր զգացումները, որ տկարութիւններ են միայն, այնչափ քաջակազմ են, որ փորձանքներու ամենէն զժընդակին տպաւորութեան կրնան տոկալ:

Նմանապէս անձնատիրութեան ազդեցութիւններէն անտեղեակ մնալ է խորհիլ թէ անոնք կրնան մեզի աջակցիլ բանի մը տեղ չդնելու համար այն բանը, որ հարկաւորապէս պարտի փճացնել զայն, և բանականութիւնը, որու չտրոջիւ չատ հնարքներ գտնելու հաւատքը ունին, չատ տկար է այս սրբազային մեզ համոզելու սնն բանին զոր կ'ուզենք, ընդհակառակը, բանականութիւնն է որ չատ անդամ դէմ կը վարուի, և փոխանակ արհամարհանք ներշնչելու մահուան հանդէպ, անոր ստակալի և ահարկու բլլալը երեսն հանելու կը ծառայէ: Անոր բոլոր ընկիւնքն է յորդորել որ մեր աչքը դարձնելով մահէն, ուզողնք ուրիշ առարկաներու վրայ:

Կատուիլ և Բրուտոս ընտրեցին հոչակաւոր մահերը, լաճ մը՝ քիչ ժամանակ տուած շատացաւ կաքաւելով այն վտառալնարանին վրայ, ուր անուահար պիտի բլլար: Այս կերպով չարժաոյթները՝ որչափ տարբեր բլլան, նոյն արդիւնքը կուտան:

Այսպէս մեծ և հասարակ մարդերու մէջ է՝ նչ ան-

համեմատութիւն ալ գտնուի, հազար անգամ տեսնուած է որ թէ մէկը և թէ միւսը նոյն կերտարանքով կ'ընդունին մահը. բայց միշտ, սա տարբերութեանը կայ որ մեծ մարդերուն մահուան հանդէպ ցոյց տուած ալ համարհանքին մէջ անոնց տեսութիւնը խափանողը վառասիրութիւնն է, մինչդեռ հասարակ մարդերու մէջ նուազ խելամտութեան մէկ արդիւնքն է, որ արդէր կ'ըլլայ իրենց ենթարկուած չարիքին մեծութիւնը ճանչնալու, և որով անոնք ազատ կը մնան խորհելու ուրիշ բանի վրայ:

Լ Ա Ռ Ո Շ Փ Ո Ւ Ք Ո Յ Ի

ՋՕՆԱՋՈՆ ԵՈՐՀՐԳԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԷՆ

ՎՍՍԱՂՈՒԹԻՒՆ

Անկեղծութիւնն ու վստահութիւնը՝ թէև աննշու-
թիւն ունին, բայց շատ պարագաներու մէջ կը զա-
նազանին իրարմէ :

Անկեղծութիւնը՝ սրտի բացութիւն մըն է, որ կը
ցուցնէ այնպէս, ինչպէս որ ենք : Անիկայ ճշմարտա-
սիրութիւն մը, կեղծելէ խորջուժ մը, իր յանցանքին
փաստները տուժելու և նոյն իսկ խոստովանելու ար-
ժանիքով գանձնք նուազեցնելու բարձանք մըն է :

Վստահութիւնը՝ նոյնչափ ազատութիւն չի տար
մաղի, անոր կանոնները աւելի սեղմուած են : Անիկայ
կը պահանջէ աւելի խոհեմութիւն և զգուշաւորու-
թիւն, և մենք միշտ ազատ չենք զայն տրամադրելու,
խնդիրը մեր վրայ չէ միայն, մեր շահերը սովորաբար
խառնուած են ուրիշներու շահերուն հետ : Անիկայ կը
կարօտի մեծ ճշգրտութեան, որպէս զի յանձնադաստա-
նութեամբ չմատնենք մեր բարեկամները, և մեր
տուածներուն արժէքը բարձրացնելու նպատակով
նուէրներ չի տանք անոնց ինչքերէն :

Վստահութիւնը հաճելի է միշտ զայն ընդունողին,
ասիկայ հարկ մըն է, զոր կը վճարենք անոր արժա-
նիքին, աւանդ մըն է, որ կը յանձնուի անոր հաւա-
տարմութեան : Ասոնք գրաւականներ են, որոնք կ'ըն-
ծայն անոր իրաւասութիւն մը, ու տեսակ մը հպա-
տակութիւն, որուն կ'ենթարկենք մեզ ինքնակամ :

Մարդկային գործառնութիւններու համար այնչափ

անհրաժեշտ եղող վստահութեան վրայ խօսելով, միտք
չունիմ զայն ջնջել տալու, վասն զի անիկայ ընկերու-
թեան և բարեկամութեան կապն է, զիտաւորութիւնս
է միայն չափ և սահման դնել անոր, և զայն հաւաս-
տի և վայելուչ ընծայել : Կ'ուզեմ որ անիկայ միշտ զի-
պող և միշտ խոհական ըլլայ, և չունենայ ո՛չ ակա-
րութիւն և ո՛չ շահախնդրութիւն, թէև զիտեմ որ
զժուար է ճիշդ սահմաններ որոշելը՝ ընդունելու մա-
սին մեր բարեկամներուն ամէն տեսակ վստահութիւ-
նը և հաղորդելու համար անոնց մերինները :

Մարդիկ կը բանան իրենց սիրտը շատ անգամ ճա-
վառութեամբ, խօսելու տենչով, ուրիշներու վստա-
հութիւնը զրաւելու փափաքով և զաղտնիքներու փո-
խանակութիւն մը կատարելու նպատակով :

Կան անձեր, որոնք կ'ընան սլատճառներ ունենալ
մեզի վստահելու, և որոնց հանդէպ մենք չունենա-
լինք սլատճառներ նոյն վարմունքը ցոյց տալու, ար-
դէն մեր պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլանք, երբ
մէկուն զաղտնիքը պահենք և մեր թեթև խորհուրդ-
ները հաղորդենք անոր :

Կան ուրիշներ, որոնց հաւատարմութիւնը ծանօթ
է, և որոնք մեզի համար չեն խնայեր բան մը, և
կ'ընանք իրենց վստահիլ ընտրութեամբ և համարու-
մով : Պէտք չէ որ անոնց ատջև պահենք բան մը այն
զաղտնիքներէն, որոնք միայն մեզի կը պատկանին :
Մեր բարեմասնութիւնները և միջն շնորհք մեր թե-
րութիւնները պատմելու մասին պէտք է միշտ երեւոյ
ճշմարտախօս, առանց չափազանցելու առաջինները և
առանց նուազելու միւսերը : Կանոն մը դնելու է եր-
բեք կէս վստահութիւն ցոյց չտալու անոնց, հակա-
ռակ պարագային տուողը կը չիփփի և կը նեղուի, և
ընդունողը չի կ'ընար գո՛ն մնալ երբեք : Մարդիկ անո-

բոշ տեղեկութիւններ տալով այն բաներուն վրայ, զոր գաղտնի պահել կ'ուզեն, կ'աւելցնեն լսողին հետաքրքրութիւնը, և այդ կերպով իրաւունք կուտան, որով անիկա կ'ուզէ աւելին գիտնալ և կը կարծէ թէ ազատ է ըստ հաճոյս անօրինել խելամուտ եղածը:

Աւելի վաշկուշ է չտիւիլ պատմելու բան մը քան թէ սկսել յետոյ լսել այդ մասին:

Կան ուրիշ հետեւելի կանոններ՝ մեզի յանձնուած գաղտնիքներու մասին, ասոնք որչափ աւելի կարեւոր ըլլան, նոյնչափ աւելի անհրաժեշտ են անոնց նկատմամբ խոհեմութիւնն ու հաւատարմութիւնը:

Ամէն ոք թէև միաձայն կընդունի որ գաղտնիքը պէտք է անընտարարելի ըլլայ, բայց մարդիկ համաձայն չեն միշտ գաղտնիքի քննութեան և կարեւորութեան մասին:

Շատ անգամ մենք մեզի հետ միայն կը խորհրդակցինք այն բաներու մասին, զոր լսել պարտաւոր ենք և այն բաներու վրայ, որոնց նկատմամբ պարտինք լսել:

Քիչ կան յաւերժական գաղտնիքներ, և զանոնք յայտնելու մասին եղած զգուշութիւնը յարատեւ չէ:

Մարդիկ սերտ առնչութիւններ կունենան այն բարեկամներուն հետ, որոնց հաւատարմութիւնը կը ձանձուան: Այդ կարգի բարեկամները մեզի հետ խօսած են միշտ առանց վերատրստումի, և մենք այ այդ կերպով վարուած ենք անոնց հետ: Մնանք գիտեն մեր սովորութիւններն ու յարաբերութիւնները, շատ մօտէն կը տեսնեն մեզ և կը նշմարեն մեր կրած զուգազոյն փոփոխութիւնն անգամ:

Մեր ձևաքը չէ մինչև անգամ այս կարգի բարեկամներուն հազորդել մեզի յանձնուած գաղտնիքը, կարելի որ անոնք ինչ ինչ չա՛ն ունենան այդ գաղտնի-

քը զխոնարու մէջ, թէև անոնց այ վստահութիւնն ունին, ինչպէս մեզի, սակայն և այնպէս անսուք հարկին մէջ պիտի գտնուին: Կորսնցնելու իրենց բարեկամութիւնը, որ թանկագին է մեզի համար, և կամ անհաւատարիմ ըլլալ մեզի յանձնուած գաղտնիքի մասին:

Անտարակցս այս վիճակը հաւատարմութեան ամենէն զմեղակ միտքն է. բայց անիկայ պէտք չէ որ յողորդէ այն մարդը, որ պարեկշատ է: Այս պարագային է որ ներքի է իրեն նախապատել ինքզինք ուրիշներուն, իրեն առաջին պարտականութիւնն է պահել անհրաժեշտագոյն այս աւանդը լիովին: Անիկայ պարտի զգուշութեամբ գործածել ո՛չ թէ միայն իր խօսքերն ու վարուելու կերպերը, այլ և իր վարկածները, և ցոյց չտալ իր խօսքերուն մէջ կամ կերպարանքին վրայ բան մը, որ կարենայ ուրիշներու միտքը զարձակել պիտի այն, զոր չուզեր լսել:

Շատ անգամ կը կարօտինք արիւթիկան և խոհեմութեան՝ զիմադրելու համար այն բռնապետութեան, զոր ի գործ կը գնեն սեր բարեկամներէ չատերը, որոնք իրաւունք ունենայ կը կարծեն մեր վրտահոյութեան վրայ արիւթալու, և կուզեն ամէն ինչ գիտնալ մեզմէ, պէտք չէ թողալ երբեք սո այդ տեսակ իրաւունքներ առանց բացառութեան հաստատութիւն: Կան դէպքեր և պարագաներ, որոնք զուրս են անոնց իրաւասութեան շրջանակէն, երբ բողոքեն, պէտք է զիմնալ անոնց գանդատներուն, և մեղմութեամբ արդարացնել ինքզինք, բայց եթէ իրենց անիրաւ պահանջումներուն վրայ պիտի, պէտք է զո՛նկ անոնց բարեկամութիւնը պարտականութեան, և ընտրել մին երկու անխուսափելի շարիքներէն, որոնց մէկը կարելի է զարմանել, մինչդեռ անզարմանելի է միւսը:

ԼԱ ՌՈՇՅՈՒՔՈՅԻ ԻՆՔՆԱԳԻԾ ԿԵԼԴԱՆԱԳԻՐԸ

ՈՐ ՏՊՈՒԱԾ Է 1658 ԻՆ

Հասակս միջակ, արձակ և համաչափ է: Մորթիս գոյնը թուխ, բայց բաւական միաթույր է: Ճակատս բարձրածիզ և քիչ շատ մեծ է: Աչքերս թխադէրձն, պզտիկ և խորունկ են, և յօնքերս սե ու թանձրախիտ միայն թէ բարեձև են: Շատ պիտի նեղուիմ ըսելու համար թէ քիթս ինչ տեսակ շինուածք ունի, վասն զի անիկայ ո՛չ տափակ, ո՛չ արծուային, ո՛չ խոշոր, ո՛չ ալ սրածայր է, զէթ որչափ ևս կը կարծեմ, բոլոր զխոցածս սա է թէ անիկայ աւելի մեծ է քան թէ պզտիկ և քիչ մը աւելի վար ծռած է: Բերանս մեծիկ է: Շրթուէքս սովորականէն աւելի կարմիր են, ո՛չ բարեձև և ո՛չ տձև են: Մկաններս ձերմակ և բաւական լաւ շարուած են: Ասկէ առաջ ըսած էին ինձի թէ ծնօտս քիչ մը մեծ է, հայելիին մէջ զիտեցի և գայն նկարագրելու համար չկրցայ աղէկ մը հասկնալ: Դէմքս կամ քառակուսի կամ ձուտձև է, այս երկուքէն ո՛րը աւելի ճիշդ է, ինձի համար շատ զժուար է գայն որոշել: Մազերս սե ու բնականէ գանգուր են և միանգամայն բաւական թարձրախիտ ու երկայն, այնպէս որ կրնամ սրեղել թէ զեղեցիկ զըլուխ ունիմ:

Կերպարանքիս վրայ ունիմ անժպիտ և գոռոզ բան մը, այս սրտածառով շատեր կը կարծեն թէ ես անգոսնասէր եմ, մինչդեռ անարդիչ մը չեմ երբեք:

Դիւրաշարժ եմ, շարժուածքս երբեմն չափազանցութեան կը տանիմ, այնպէս որ խօսած ատենս ձևաքով շատ ձևեր կ'ընեմ:

Ահաւասիկ ինչ որ ես անկեղծօրէն կը խորհիմ զուր-

սի երևոյթիս վրայ, և կը կարծեմ թէ այդ մասին խորհածներս շատ նեոս չեն իրականէն: Նոյն հաւատարմութեամբ պիտի դժեմ կենդանագրիս մնացեալ մասը, վասն զի բաւական ուսումնասիրութիւններ կատարած եմ ինքզինքս լաւ ճանչնալու համար, և չպիտի պակսի ո՛չ երաշխիք՝ ունեցած բարեմասնութիւններս ազատօրէն ըսելու, և ո՛չ անկեղծութիւն՝ թերութիւններս համարձակօրէն խոստովանելու համար:

Նախ խառնուածքս միւսամաղձոտ է այն աստիճան, որ երեք կամ չորս տարիէ ի վեր հազիւ թէ երեք կամ չորս անգամ խնդայս տեսած եմ, սակայն ինձի կուզայ որ բաւական հանդուրժելի և անուշիկ մեղամաղձոտութիւն մը պիտի ունենայի, եթէ անիկայ միայն իմ խառնուածէս առաջ դար, մինչդեռ ուրիշ շատ բաներէ ծնունդ կ'առնէ, և այդ բաները երեւակայութեան մէջ խառնուելով միտքս այնքան կ'զրազեցնեն որ շատ ժամանակ կամ կ'երարկեմ առանց խօսելու, կամ գրեթէ յարու՛մ չեմ ունենար ըսածիս:

Անձանօթներուս հանդէպ ունիմ անձուկ վերաբերում մը, և զիւրահազորդ չեմ նոյն իսկ ճանչուորներէս շատերուն ալ: Գիտեմ, ասիկայ թերութիւն մըն է, ամէն կերպով հոգ պիտի տանիմ գայն ուղղելու, բայց և այնպէս զէմքիս վրայ նկարուած տեսակ մը տխուր կերպարանքը տեղի կուտայ երեւոյտ այնչափ աւելի վերապահիկ, որչափ չեմ, և մեր ձեռքը չէ բոլորովին ազատիլ այն չարակասկած կերպարանքէն, որ առաջ կուզայ զիմագիծերու բնական յարմարութեանէն և կը խորհիմ որ ներսս ուղղել յետոյ, վրաս չպիտի մնան միշտ դուրսի չարամոյն նշանները:

Սրամտութիւն ունիմ, ասիկայ ըսելով չեմ նեղուիլ երբեք, վասն զի ինչ հարկ կայ այդ մասին ձևեր գործածելու, ինձի կը թուի թէ մարդ մը՝ երբ վարպետու-

թիւններ կը բանեցունէ, մեղմացումներ առաջ կը բերէ ըսելու համար իր ունեցած առաւելութիւնները, անիկայ քիչ մը սնափառութիւն կը պահէ առերևոյթ համեստութեան քօղին տակ, և ճարտար միջոցի մը կը զիմէ հաւատացնելու համար թէ ինք ունի աւելի բարեմասնութիւն, որքան չխօսուիր: Լսա իս գտն հմ, երբ չեն հաւատար ս'չ կազմուածէս աւելի գեղեցիկ ըլլալուս, ս'չ նկարագրուածէս աւելի ընտիր խառնուածք ունենալուս, ս'չ ալ եղածէն աւելի սրամիտ և խոհական գոնուելուս: Արեմն կը կրկնեմ թէ սրամիտ հմ, և այդ հանգամանքով թէև ունիմ քրախօսութիւն, բայց մեղամաղձոտութիւնը կը խանդարէ զայն: Այս կերպով թէև մայրենի լեզու իս բաւական հմուտ հմ, յեշտութիւնս անասն է, շատ խտոնակ չեմ մտածեր իրերու վրայ, բայց սրտնեղութեանս վրայ այնչափ ուշադիր կ'ըլլամ, որով շատ անգամ բաւական գէշ կը բացատրեմ ինչ որ ըսել կուզեմ:

Ինծի ամենէն աւելի ազդող հաճօքներէն մէկն է սրտիկեշտ անձերու խօսակցութիւնը, կը սիրեմ որ խօսքերը լուրջ ըլլան և մեծաւ մասամբ բարոյականի վերաբերին, այսու ամենայնիւ չենչող խօսքերէ ալ համ կ'առնեմ, և եթէ ծիծաղելու համար պզտիկ բաներու վրայ շատ չեմ խօսիր, սակայն ասիկայ չարդիւ լեր զիս ձանձնալէ լաւ արտայայտուած չնչնիներու արմէքը, և շատ գրօսայի գոնելէ գլուարծախօսութեան այդ տեսակը, ուր շատ կը յաջողին զիւրարարոյ և յանկարծախօս սրամիտներ:

Կրնամ լաւ գրել թէ արծակ և թէ ստանաւոր, և եթէ ունենալի մատենագիր հանդիսանալու վառասիրութիւնը, կը կարծեմ թէ քիչ մը աշխատութիւնով կրնալի բաւական համրու ստանալ:

Ընդհանուր նուումով կը սիրեմ վերձանութիւնը,

աւելի կը սիրեմ այն գրուածներուն ընթերցումը, ուրոնք միտքը կը զարդարեն և հոգին կը զօրացնեն, մանաւանդ հանճարեղ անձի մը հետ կարդալը վերջին ծայր գոհունակութիւն կը պատճառէ ինծի, վասն զի այս կերպով կարելի է միշտ մտածել կարդացուած բաներուն վրայ, և յայտնուած խորհրդածութիւններով կը կատարուի աշխարհիս ամենէն հաճելի և օգտակար մէկ խօսակցութիւնը:

Բաւական ազէկ կը դատեմ ինծի ցոյց տրուած արձակ և ոտանուոր գրուածները, բայց թերևս քիչ մը աւելի ազատօրէն կը յայտնեմ զպացումս:

Ասիէ զատ վարմունքիս մէջ եթէ կայ յոռութիւն մը, այն ալ երբեմն շատ խղճամիտ նրբանկատութիւն և չափադանց խիստ քննադատութիւն ունենալս է:

Չեմ խորչիր լսելէ վիճիլը, շատ անգամ ևս ալ յօժարութեամբ կը խառնու զվիճաբանութեան, միայն թէ իմ կարծիքս կը պաշտպանեմ սովորաբար շատ եռանդով, և երբ ինծի գէմ ըլլալով անիրաւ մէկ կողմը բռնեն, պատճառաբանութեան մասին ողբերուելէս շատ կը նուագի ողջմտութիւնս:

Ունիմ տոաքինական զգացումներ, գեղեցիկ հակումներ և կատարելոյ սրտիկեշտ մարդ մը ըլլալու անակ զօրուոր փափաք մը, որով բարեկամներս չեն կրնար աւելի մեծ հաճօք պատճառել քան անսկզօրէն ազգարարել ինծի թերութիւններս: Անոնք, որ զիս քիչ մը մտերմօրէն կը ձանձնան, և այդ մասին ինծի երբեմն խորհուրդ տալու հաճութիւնը ունեցած են, զիտեն թէ գանոնք սրտի բոլոր երեակայելի ուրախութիւնով ընդունած հմ, և անոնց համար բաղձալի ըլլալիք ամէն տեսակ համակերպութիւն ցոյց տուած եմ:

Ունիմ ամէն տեսակ կիրքեր, որոնք բաւական մե-

ղըմ և կանոնաւորեալ են : Բարկանալս գրեթէ բնաւ տեսնուած չէ , ո և է անձի մը ղէմ ատելութիւնս պահած չեմ երբեք , այսու ամենայնիւ տնկարող մը չեմ վրէժ լուծելու , երբ զիս թշնամանեն , և երբ զգամ թէ պատուոյս կը դպի եղած նախատինքը , ընդհակառակը , վստահ եմ որ պարտաւորութիւնը՝ այնչափ առաջ պիտի տանէր ատելութեան գոյ ծը , որով ուրիշէ աւելի կորովի կերպով հետամուտ պիտի ըլլայի վրէժխնդրութեան :

Փառասիրութիւնը չի յուզեր երբեք միտքս :

Գրեթէ վախ չունիմ իրերէ , ամենեւին չեմ վախնար մահէն :

Գթալու մասին քիչ ղիւրաւդած եմ , կուզէի երբեք չըլլալ , ասոր հետ մէկտեղ չի կայ բան մը , որ չընեմ միտքեմբարելու համար վշտահար անձ մը , և իրօք համազուտ եմ որ մարդիկ պարտաւոր են ընել ամէն ինչ և մինչև իսկ շատ կարեկցութիւն ցոյց տալ տառապողներուն , վասն զի թշուառները՝ այնչափ կը յիմարանան որ այդ արգահատանքը կը նկատեն աշխարհիս իրբև ամենէն մեծ բարիքը , բայց սա հաստատ համոզուին ալ ունիմ որ պէտք է կարեկցութիւն ցոյց տալով բաւականանալ և գայն իրադործելէ ինամով զգուշանալ :

Ասիկայ կիրք մըն է , որ բարեկազմ հոգիի մը մէջ լաւ արդիւնք չունենար , և կը ծառայէ սիրտը տկարացնելու միայն , և զոր հարկ է թողուլ ռամիկին , որուն գործերը չունենալով երբեք անչուութիւնս ողջմըտութեան հետ , անսիկայ կը կարօտի կիրքերու , որպէս զի ասոնք գործելու մղեն զինք :

Կը սիրեմ բարեկամներս , կը սիրեմ զանոնք այնպիսի եղանակով մը , որ չպիտի գեղեկիմ վայրկեան մը , զոնկ իմ շահերս անոնց , զիջումներ ցոյց կուտամ ա-

նոնց համար , համբերութեամբ կը տանիմ իրենց ղըմկումալութիւնները , միայն թէ շատ չեմ շոյեր ղիրենք , և մեծ մտատանջութիւններու չեմ մատնուիր անոնց սարակայութեանէն :

Ի բնէ շատ քիչ հարցասէր եմ մեծ մտամբ այն ամէն բաներու մասին , որոնք կը հետաքրքրեն ուրիշները :

Շատ գաղտնապահ եմ , ո և է մէկէ մը նուազ ղըմուարութիւն կը կրեմ գաղտնի պահելու համար , ինչ որ ինձի խոստովանաբար ըսուած է :

Շատ ձշգապահ եմ տուած խօսքերուս մասին , չեմ ղրժեր խոստումներս , ինչ հետեանք ալ կարենան ունենալ անոնք , և ասիկայ իրբև անսխիւտ օրէնք ընդունած եմ բոլոր կեանքիս համար :

Ճշգրիտ և յարգական քաղաքավարութեան մը կը հետեիմ կիներու քով խօսելու և վարուելու առթիւ , և չեմ կարծեր որ անոնց առջև երբեք ըսած ըլլամ բան մը , որ կարենայ զանոնք վշտայնել , երբ ուշամիտ ըլլան : Նախամեծար կը համարիմ խօսակցիլ անոնց քան թէ այրերու հետ , անոնք ունին տեսակ մը անուշութիւն , որմէ մենք ղուրի ենք : Ասկէ զատ ինձի կը թուի թէ անոնց բացատրութիւնները՝ աւելի յըստակ են , և աւելի հաճելի ղարձուած և ձև մը կուտան իրենց ըսածներուն :

Առաջ ունէի քիչ մը կնամեծարութիւն , հիմա թէև չեմ ձերացած , բայց այլևս հրաժարած եմ այդ կարգի մեծարանքէ : Սիրաբանութիւններն ալ թողած եմ , միայն կը ղարմանամ թէ տակաւին կը ղանուին այնչափ պարկեշտ անձեր , որոնք ժամավաճառ կ'ըլլան ճառատելով այդ մասին :

Չափազանց ղովելի կը համարիմ բարեսէր կիրքերը , անոնք հոգեկան մեծութեան նշաններն են : Թէև անոնց պատճառած մտայուղութիւններուն մէջ կան

րաներ, որոնք հակառակ են խառնազատ խմատառութեան, բայց անոնք կը համաձայնին զարձակ առաջատ առաքինութեան հետ այնպէս որ չեմ կարծեր թէ կրնան զանոնք իրաւամբ դատաւարակ: Ես որ կը ճանչնամ այն բոլոր վառիկութիւններն ու զօրութիւնները, որ կը գտնուին սիրոյ մեծ զգացումներուն մէջ, եթէ երբեք սխալմ սիրել, ասպանութեան այդ սուսակէն սլտի բլայ սէրս, բայց կողմակերպութեանս նայելով չեմ կարծեր որ այդ ծանօթութիւնը մտքէս ազդէ երբեք սրտիս:

Ն Ի Ի Թ Ե Ր Ո Ւ Յ Ա Ն Կ

էջ

Լա Ռոչֆուքոյ և իր Առաճնեղր 9

Էմիլ Տէչանէլի ուսումնասիրութիւնը Լա Ռոչֆուքոյի վրայ 7

Բարոյական Առաճներ ու Խորհրդածութիւններ . . 23

Լա Ռոչֆուքոյի զանազան խորհրդածութիւններէն — Վասանութիւն 86

Լա Ռոչֆուքոյի ինքնագիծ կէտանագիրը, որ տպուած է 1658 ին 90

4/10
ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ԻԶՄԻՐ.— Մամուրեան, Թոքաճեան եւ Քեշիշեան
Կրատները. ինչպէս նաեւ Տիար Կ.
Մալեճեանի միջոցաւ:

Կ. ՊՈԼԻՍ.— Հայ Կրթական Լիւրճի ֆոյ:

ԳԻՆ.— 5 դրշ. Թորքիոյ համար
1.25 Զր. Արսասիւնեան

23340 2013

« Ազգային գրադարան

NL0058106

